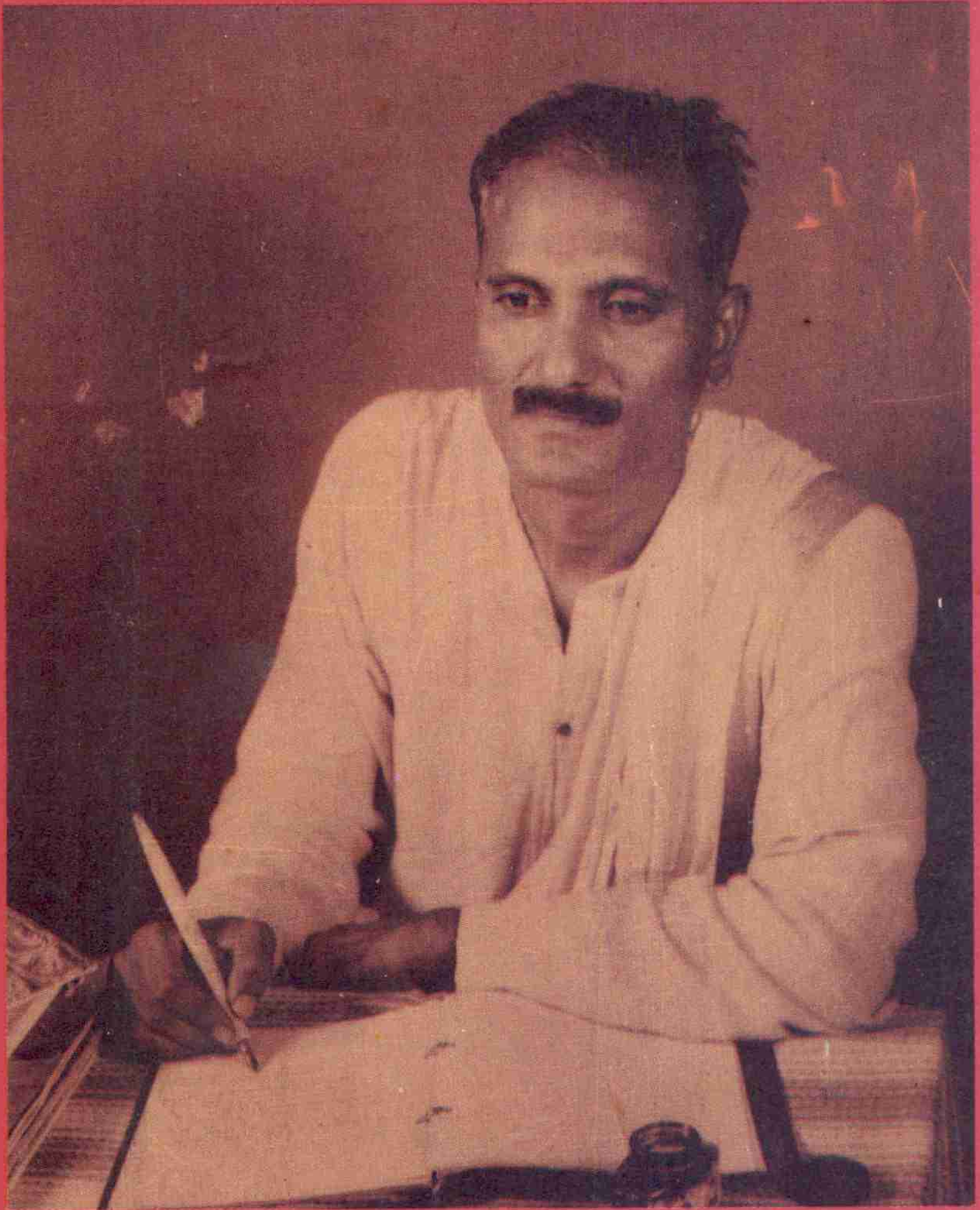
రైతు

(హరికథ)

"కవిబ్రహ్మ"

"కవిబ్రహ్మ" ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్య కవితాప్రభాస, గుంటూరు

1.	డా॥ కాసరనేని సదాశివరావు, M.S.	అధ్యక్షుడు
2.	శ్రీ విద్వాన్ గోగినేని కనకయ్య	ఉపాధ్యక్షుడు
3.	శ్రీ బొల్లేపల్లి సత్యనారాయణ	కార్యదర్శి
4.	శ్రీ మాకినేని ప్రసాదబాబు, M.Sc.	సంయుక్త కార్యదర్శి
5.	శ్రీ సి.హెచ్.మస్తానయ్య, C.A.	కోశాధికారి
6.	డా॥ కొండబోలు బసవపున్నయ్య, M.B.B.S.	సభ్యుడు
7.	శ్రీ పి. లక్ష్మణరావు, C.A.	"
8.	శ్రీ లావు రత్తయ్య, M.Sc., M.Ed.	"
9.	శ్రీ వడ్లమాని ఉమామహేశ్వరరావు, C.A.	"
10.	శ్రీ కళ్ళం హరనాథరెడ్డి, M.A.	"
11.	శ్రీ నాదెళ్ళ అప్పారావు	"

B

రైతు
(హరికథ)

ఉభయ భాషాప్రవీణ
కవిబ్రహ్మ
ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్య

వెల : రూ.25/-

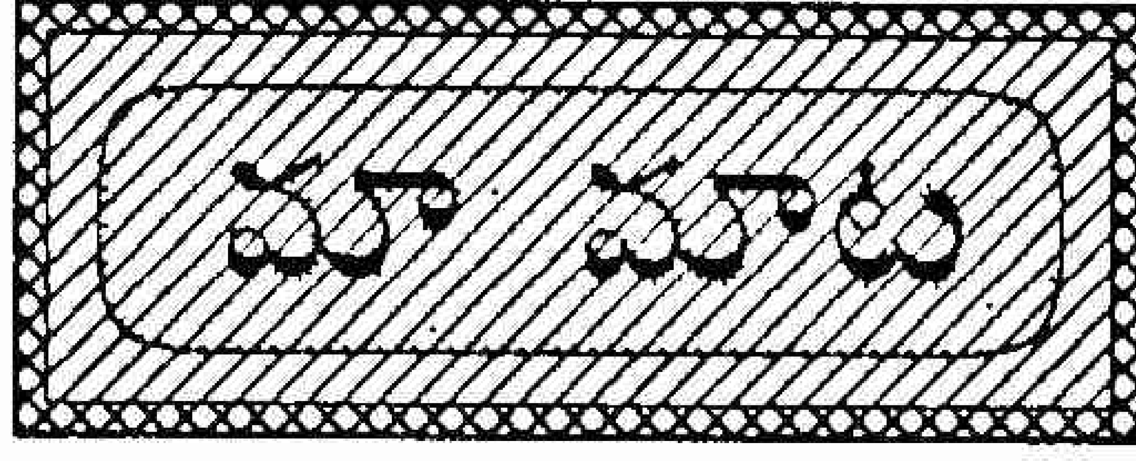
ప్రచురణ :
కవిబ్రహ్మ ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్య కవితాప్రభాస,
గుంటూరు

ప్రథమ ముద్రణ

గుంటూరిసీమ రైతు సంఘ ప్రచురణము
గోవాడ
1942

1941 సంవత్సరములో గుంటూరిసీమ రైతుసంఘము వారిచేఁబ్రకటింపబడిన పోటీ హరికథలలో ఈ కథ ఉత్తమముగా నిర్ణయింపబడి రూ.116/-లు బహుమతి వడసినది.

ముద్రణ :-
విజయవాడ ఆఫ్‌సెట్ ప్రింటర్స్
చెన్నుపాటి సర్వీసు స్టేషన్ రోడ్
లబ్బీపేట, విజయవాడ-10
ఫోన్ : 476324

రైతు దేశానికి వెన్నెముక - చెమట దీసి సొంతపొలాన్ని సారవంతం జేసి ప్రపంచానికంతా భిక్ష పెట్టేది రైతు. రైతుకు ప్రాణం పశుసంపద. పశువృద్ధే రైతు వృద్ధి. అందుకే మా గుంటూరు సీమ రైతు సంఘం ఆఱు సంవత్సరాలుగా గోవాడలో మహాశివరాత్రికి పశు వ్యావసాయిక వస్తుప్రదర్శనాలు జరిపి రైతుసేవ చేస్తున్నది.

రాజ్యాంగంలో రైతు రాణ కెక్కలేదు సరిగదా మత ధర్మాల్లో సంఘ వ్యవస్థలో రైతుకు మన్నన మృగ్యం.

నోరు లేని దేవుళ్ళ పేరిట లోకాన్ని దోచుకునే ద్రోహులు హరికథలకు హార తెత్తుతారు. కాని - అన్నదాత విశ్వదాత ప్రత్యక్ష దైవం రైతుకు భక్తులు పూలదోసిలి పట్టరారేం!

జానపద గేయాలకు సారస్వతంలో జాగా చిక్కాలి.

కవులు కర్షకుల కేసి కలాలు మలపాలి. ఐహికంలో - ఆముష్మికం ఐక్యం కావాలి - ధ్యానంతో త్యాగ మహిమ తాండవించాలి. మాధవసేవ మన సేవగా మారాలి. రైతును రమారమణుగా భజించి లోకం తరించాలి.

ఈ పవిత్రభావాల ప్రచారానికే మా గుంటూరు సీమ రైతు సంఘం "రైతు హరికథ" వ్రాయించాలని సంకల్పించింది.

సత్కథకు బహూకృతి నూటపదార్లుగా పత్రికల్లో ప్రకటింపబడింది. పోటీకి

వచ్చిన కథలను శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రా రెడ్డి (బి.ఎ., సి.బి.ఇ.) గారు, శ్రీ జాగర్లమూడి కుప్పుసామి చౌదరి గారు, ఆంధ్రవిశారద శ్రీ తాపీ ధర్మారావు నాయుడు గారు పరిశీలించి నిగ్గు తేల్చారు. వారికి మా సంఘం తరపున అభివందనాలు.

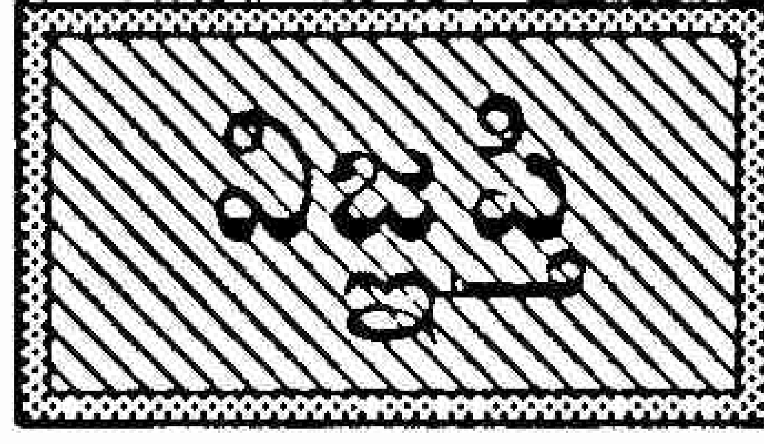
శ్రీ ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్య (ఉ.భా.ప్ర.) గారి కథకు ఉత్తమ స్థానం లభించింది. దీనిని మా సంఘం ప్రచురించింది.

రైతు యొక్క పవిత్రజీవనాన్ని కర్షకకవితలో వారు దిద్దితీర్చారు. చక్కటి భావాలు సరసమైన పద గుంఫనలో చిత్రించటంలో వారు సిద్ధహస్తులు. రైతు పోకడల నాకలించుకొన్న రసలుబ్ధులు. పాటలో మాటలో భక్తి పరిపక్వమయింది.

రైతు కథను 'బుఱ్ఱకథ' గా కూడా ప్రచురించాలని మా సంఘం సంకల్పించింది. కవులు, గాయకులు మా ఉద్యమానికి సాయపడాలని కోరుతున్నాం.

గోవాడ
12-2-42

ఆలపాటి సూర్యనారాయణ చౌదరి
కార్యదర్శి
గుంటూరు సీమ రైతు సంఘం

గుంటూరి సీమ రైతు సంఘము వారు ప్రకటించిన హరికథా నిబంధనలు కాగడాలోఁ జూచి వ్రాయఁ గడఁగియు మిన్నకుంటిని. ఇంతలో స్కూలు దెఱచిరి. ఆ యూసే మఱచితిని. అప్పటికి సంఘము వారి వ్యవధి పది రోజులున్నదనఁగా మిత్రు లీవిషయము దడవిరి. అయినఁ జూతునని రెండు మూఁడునాళ్ళీడ్చితిని. అంతఁ బోక వారు పదేపదే యొత్తిడి చేసిరి. కాలము కఱవులో నా కెట్లు పాలుపోక మిక్కిలి కక్కుఱితి పాలుగావలసి వచ్చినది. అయిన నెట్లో గడువు మేరకు వ్రాసి పంపఁ గలిగితిని.

ఇందలి వస్తువు మెట్టరైతులది. దానినే గైకొను టేల యన ఒకప్పుడీ పల్లపు రైతు మెట్ట రైతు స్థితిలో నున్నాఁడు. అందుచే మెట్ట దృశ్యము లతని కంది పుచ్చుకొన్నట్లుండును, పల్లపువారి యభిరుచు లొకప్పుడితని కర్థము కాక పోయినఁ బోవచ్చును. ఈ కథాసన్నివేశములు కొన్ని నా యనుభవములోనివి. కొన్ని కన్నులారఁ జూచినవి. అభూతకల్పన లిందు మచ్చునకైన లేవు. ఒక సిరిదేవి స్వార్థత్యాగము మాత్రము కల్పితము.

నిరంతరము ఱొచ్చురొదుసుల మునిఁగి తేలు రైతు జీవిత మభూత కల్పన లచే మైలపడును. యథాతథముగఁ జిత్రించిన నూత్నాభిరుచులకు వెలియగును. సిస్తలైన రైతు మర్యాదలు గమిడి దాఁటలేదు. గ్రంథస్థములు కాలేదు. పరిగె నేరుకొన్న ట్లేకొన్నో సినీమారంగముల కెత్తు చున్నారు. ఆ బాపతువారి కివి యాశ్చర్యజనకములు గావచ్చును.

రైతు కుటుంబపరిస్థితులు, తదాచారములు, పొలముసాగు, గ్రామవైద్యము, పశుధనము, కొంగు బిచ్చములు, గృహకల్లోలములు, సాహుకారి దౌర్జన్యము, గ్రామాధికారి దౌష్ట్యము, జాయంటు వ్యవసాయ మిత్యాదులు విస్తరింప ననువు పడక అందందుటంకించితిని.

వ్యావహారిక రచన హరికథా ధోరణికిఁ గొంచె మెడమగుటచే రైతు పరిభాషననుసరించి పూర్వ ఫక్కినే త్రొక్కితిని. అక్కడక్కడఁ బారిభాషికములలో నియమోల్లంఘన మవసర మనిపించినది.

తెలుఁగులోఁ దిరస్కృతవాఙ్మయ మంతయు ముద్దులొలుకు పాటలలో నిమిడియున్నది. నేఁటి కీర్తనలును దెలుఁగుఁదెన్నులకు నంత దగ్గఱగా లేవనిపించును. ప్రజాహృదయ మాఁచికొన్న యక్షగానాదులు మన సాంప్రదాయ సిద్ధములు. క్రొత్త పోకడలు వలదనికాదు. సాంప్రదాయ మెల్లపుడును బ్రజాహృదయ మూఁకొట్టించును.

అందుచే నిందుఁ బ్రగతి నెక్కువగా వాడితిని. కారణమేమనఁ బ్రగతినెత్తినపుడెల్లఁ బక్కవాద్యములకుఁ బనిగలుగును. మంజరి రాగము సాగున కుపకరించును. గీతము రాగమునకు స్థాయి చేకూర్చును. పాట వీని నన్నింటిని సమకూర్చును. అందులకే వీని కెక్కువస్థాన మిచ్చితిని.

వచనము గొలుసువలె నుండక తప్పినదిగాదు. అది కథకుని సలహా ననుసరింపవలసి వచ్చినది. కథకు లీవచనముల సొంత ధోరణిలో నడపుకొను టాచారము. అట్లే గ్రంథస్థమైనచో గాలికబురులయి తేలిపోవును.

కీర్తన యనునది పరంపరగాఁ జాయననుసరించి నేర్వఁదగినది. నేఁటి కది యనియతమగు పాట కత్తుతోఁ జలామణి యగుచున్నది. ఆ స్థానమున నిందొక దినుసు పాట లుపయోగించితిని. కాని కథలోఁ బ్రగతికున్న వీలు వేరు వానికుండదు. దీనికి బుఱ్ఱకథలే తార్కాణము. ఆ కథలకు నిది యందుపాటులో నుండవలెనను తలంపుతో రచించితిని. కావున నిది యుభయుల కుపకరించునని నామతము. ఈ నాయుద్యమమును సఫలమొనర్చి సమంజసములగు సలహా లొసఁగిన కథాయోగ్యతా నిర్ణేతలగు శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డి, శ్రీ జాగర్లమూడి కుప్పుసామి చౌదరి, శ్రీ తాపీధర్మారావు నాయుడుగార్లకు నానమోవాకములు.

గ్రంథకర్త

మండవ వేంకటరామయ్యగారి జీవిత రేఖలు

శ్రీ మండవ వేంకటరామయ్యగారు గుంటూరుజిల్లా చిలువూరు గ్రామంలో 1-3-1931న పేరుగాంచిన వ్యవసాయదారుల కుటుంబంలో జన్మించారు. బెనారస్ యూనివర్సిటీ నుంచి వ్యవసాయ శాస్త్రంలో పట్టభద్రులయ్యారు. ఎగ్రానమీ ప్రధానమైన అంశంగా తీసుకొని M.Sc. డిగ్రీని ఆగ్రాలోని B.R. కాలేజీ నుండి పుచ్చుకున్నారు.

డెప్యూటీ డెవలప్‌మెంట్ ఆఫీసర్‌గా (ఆగ్మార్క్) సెంట్రల్ గవర్నమెంట్‌లో ఫుడ్ అండ్ అగ్రికల్చర్ శాఖలో ఫిబ్రవరి 1957 లో చేరారు. తదుపరి మార్కెటింగ్ ఆఫీసర్‌గా పదోన్నతి పొంది 1963 నుండి 1967 వరకు పని చేశారు. తరువాత ప్రభుత్వ రంగం నుంచి విరమించుకొని ప్రైవేటు రంగంలో కాలిడినారు. 1968 నుండి 1972 వరకు చిలకలూరి పేటలోని కందిమళ్ళ రాఘవయ్య, రామమూర్తి కంపెనీలో బిజినెస్ మేనేజర్‌గా పనిచేశారు. ఆ తరువాత 1974 వరకు నవభారత్ కంపెనీలో లీఫ్ మేనేజర్‌గా పనిచేశారు.

తదుపరి సొంతముగా హైబ్రీడ్ ప్రత్తి విత్తనముల ఉత్పత్తి వ్యాపారమును నూజివీడులో, గుంటూరులో ప్రారంభించినారు.

వీరికి గల అపారమైన వ్యాపారానుభవము వల్ల వ్యవసాయముపైగల అభిరుచి వల్ల భారత ప్రభుత్వ వాణిజ్య శాఖలోని టుబాకో బోర్డులో మార్కెటింగ్ మేనేజరుగా 1978లో పదవీ స్వీకారం చేశారు. మన దేశానికి అనుగుణంగా వుండేటట్లు ఆక్షన్ విధానం నిర్ధారించడానికి రొడేషియా, అమెరికా, కెనడా దేశాలు పర్యటించి అధ్యయనము చేసి వచ్చారు. మన దేశానికి అనుగుణంగా అమెరికా విధానమును అమలు పరచడంలో వీరు ఆద్యులు. మేలైన ప్రత్తి విత్తనములను ఉత్పత్తి చేయుటలో

ప్రవీణులు. ప్రస్తుతము ఆ కంపెనీకి ఛైర్మన్‌గా ఉన్నారు.

వీరు కాటన్ అడ్వైజర్ బోర్డులో రెండు మారులు మెంబరుగాను, రైతుల సమస్యలను తీర్చడానికి కాటన్ ఎసోసియేషన్ డైరెక్టర్ పదవిని అలంకరించారు.

వీరు గుంటూరు పట్టణమందలి పాటిబండ్ల సీతారామయ్య హైస్కూలునకు భూరి విరాళమిచ్చిన విద్యాప్రియులు. నూజివీడులో దత్తాత్రేయ స్వామి ఆలయమునకు, గణపతి సచ్చిదానంద ఆశ్రమమునకు ధన సహాయము చేసిన ఆస్తికవరులు. ఎన్నో బస్సు షెల్టర్సును నిర్మించిన ప్రజా సేవకులు. గ్రంథాలయమును కట్టించిన సాహితీప్రియులు.

వీరి సహధర్మచారిణి శ్రీమతి రమాదేవిగారు కూడా ఆస్తికురాలు. దాన ధర్మాలు ఘనంగా నిర్వహించారు. సచ్చిదానంద గణపతి స్వామిజీ భక్తురాలు. నూజివీడు నందలి స్వామిజీ ఆశ్రమ నిర్మాణమునందు, దత్తాత్రేయస్వామి ఆలయ నిర్మాణమునందు, శ్రీమతి రమాదేవిగారికి విశిష్ట పాత్ర వున్నది.

వేంకటరామయ్యగారికి ఒక పుత్రిక, ఇద్దరు పుత్రులు. పెద్ద కుమారుదు శ్రీ ప్రభాకరరావు M.Sc. డిగ్రీ తీసుకొని "నూజివీడు సీడ్సు ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, గుంటూరు"నకు మేనేజింగు డైరెక్టరుగా వుంటున్నాడు. రెండవ కుమారుడైన శ్రీ శ్రీనివాసరావు రొయ్యల వ్యాపారము చేయుచున్నాడు.

కవిబ్రహ్మ శ్రీ ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్యగారు రచించిన "రైతు (హరి) కథ" ద్వితీయ ముద్రణము వెలుగు చూచుటకు సహకరించిన సాహితీ ప్రియులు శ్రీ మండవ వేంకటరామయ్యగారికి, ఈ "రైతు - (హరి)కథ"ను ప్రచురించుచున్న కవిబ్రహ్మ ఏటుకూరి వేంకటనరసయ్య కవితా ప్రభాస కృతజ్ఞతలు తెలుపుకుంటున్నది.

ఇట్టి వదాన్యులు, మాన్యులు అయిన శ్రీ మండవ వేంకటరామయ్యగారికి, వారి కుటుంబమునకు సర్వేశ్వరుడు ఆయురారోగ్య భాగ్యములను ప్రసాదించుగాక.

ఏటుకూరి రవీంద్రనాథ్

(రిటైర్డ్ డిప్యూటీ కమిషనర్ ఆఫ్ ఇన్‌కంటాక్స్, గుంటూరు)

శ్రీ మండవ వేంకట రామయ్యగారు
నూజివీడు సీడ్స్ ప్రై. లిమిటెడ్
వ్యవస్థాపకులు

అవతరణిక

పూజ్యులారా!

కాయము గాయమై సురిఁగి గడ్డకుఁ బుట్టెఁడు నీరు ద్రావి దీ
ర్ఘాయువుగా శ్రమింపఁగలఁ డార్థిక వేత్తలు తల్లక్రిందులై
పోయిన నెగ్గిరాఁగలఁడు పుట్టినదాది స్వతంత్ర జీవన
చ్ఛాయల విశ్రమింపఁగల సార్థక జీవికి జన్మమున్నదా!

మన రైతుబాబు అమాయికుఁడు. కుదు మిచ్చిన పందు వనుకొనును. కాలచక్రపు టొరపిడికిఁ గండ లప్పగించి బయలు కౌఁగిలింప బారలు సాచినాఁడు. చేయూఁతయిచ్చు నాథుఁడును రాబందువలెఁ గాచుకొన్నాఁడు. ఇఁ కాతని కేది దారి?

మన సమస్త వైభవముల కతఁడే జీవగఱ్ఱ. అతఁడు లేని లోక మంధ కారావృతము. అట్టి మనజీవనదాతను మఱచిపోయితిమి. అతని కష్టగాథను అమరజీవితమును నోరారఁ బాడిన పాపమునఁ బోము. ఇందనుకఁ బురాణ వీధుల నూరేగితిమి. నిత్యము మన కనుల యెదుటఁ దాండవించు రైతుపురాణ మవలఁ ద్రోసితిమి. నేఁటి కిదే మన దౌర్బల్యమునకు దారి తీసినది ఇపుడిపుడే

'అందని దివ్యభూములకహర్నిశమి ట్లెగఁబ్రాఁకుచుండు వీ
వెందులకోయి? నందనము లేఁ? యసంగతదేవతాప్సరో
బృందములేఁ? చందనము లేఁ? మరందము లేఁ? జీవి కా
నంద మొనర్చు రైతుభజనమ్మున నీకృతి నింపఁ గూడదా?'

అను మేల్కొలుపులు వినవచ్చుచున్నవి. ఒక వినవచ్చుటేగాదు

'తల్ల క్రిందులైనఁ దాకట్టు పెట్టఁడు
త్రావఁడింత తప్పు త్రోవఁ జనఁడు
సకల జీవకోటి సాఁకు పుణ్యాత్ముండు
లోకమందు రైతుగాఁ కెవండు'

అది గమనించి నేంటి మన ప్రజానాయకులు రైతు రథమును నడిపింప దొరకొనిరి. ఆ నడపుటలో నీ స్యందనము మహోధ్వముల గమించుచున్నది. సామాన్య ప్రజల కందుపాటునకు రాలేదు. ఈ విషయమై యిప్పుడు గుంటూరి సీమరైతు సంఘమువారు చేయుచున్న కృషి యందఱ కందుపాటుగా నుండి యుత్సాహదాయకముగా నున్నది.

ఈ సంఘమునకు వెన్నెముకయై వ్యయప్రయాసల కోర్చి రైతును ముందు కుఱికించు సర్వప్రయత్నము లొనర్చువారిలో శ్రీ ఆలపాటి సూర్యనారాయణ చౌదరి గారు ప్రశంసార్హులు.

ఎడ్లకుఁ బోటీలు పచరించియుఁ, జేతిపనులకుఁ జేయూఁత యిచ్చియు, రైతు కథల వ్రాయించి బహుమతులిచ్చియు, నటు సేద్యము నిటు రైతు వాఙ్మయమును జోడించి కవులను, కథకులను, రైతు యాత్రికులను దయారుచేయు వీరు కడు ధన్యులు.

వీరి కన్ని విధములఁ జేయూఁత యిచ్చి యీయుద్యమమునకు బ్రహ్మరథము పట్టు గోవాడరైతుబాబు లాంధ్రుల కాదర్శప్రాయులు. వారి నీకథాముఖమున స్మరించి ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాను.

ద్వితీయ ముద్రణము

కవిబ్రహ్మ శ్రీ ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్యగారి మానస మహాక్షేత్రములో మొలిచిన కవితా వృక్ష ఫలములలో **'రైతు'** అను హరికథ ఒకటి.

రైతు జీవన విధానమునకు నిలువుటద్దమైన ఈ హరికథను 1942లో **"గుంటూరి సీమ రైతు సంఘము - గోవాడ"** ప్రచురించినది. ప్రప్రథముగా ముద్రించి వెలుగులోనికి తెచ్చిన ఈ రైతు సంఘమునకు మా సంస్థ కృతజ్ఞతలు తెలుపుచున్నది.

ఇప్పుడు రైతు బాంధవులు శ్రీ మండవ వేంకట రామయ్యగారి చేతి చలువతో ఈ కృతిని పునర్ముద్రించు భాగ్యము మాకు కల్గినది.

కళావాచస్పతి, డాక్టర్ కొంగర జగ్గయ్యగారు, ఈ కృతికి 'నివాళి' అర్పించుట, ద్వితీయ ముద్రణమందుచున్న ఈ కృతి అదృష్టము.

ఈ పునర్ముద్రణావకాశ భాగ్యమును మా సంస్థకు అనుగ్రహించిన శ్రీ ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్యగారి కుమారులు శ్రీ రవీంద్రనాథ్‌గారికి (రిటైర్డ్ డిప్యూటీ కమీషనర్ ఇన్‌కంటాక్స్); వారి కుటుంబ సభ్యులకు మా కృతజ్ఞతాపూర్వక నమస్కారములు.

మాకినేని ప్రసాదబాబు
సంయుక్త కార్యదర్శి
కవిబ్రహ్మ ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్య కవితాప్రభాస,
గుంటూరు

గుంటూరు
అక్టోబర్ 1994

నివాళి

'కళావాచస్పతి'
డాక్టర్ కొంగర జగ్గయ్య

ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్యగారి కావ్యాలలో పలనాటి భారతగాథలు ప్రసిద్ధమైనవి. వాటిని చదివిన ప్రతి తెలుగువాడూ పులకించిపోవడం సహజం. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యంలో ఆ వీరగాథలు ఆణిముత్యాలు. కాగా, వారి ఇతర రచనలు క్షేత్రలక్ష్మి, రైతు (హాలి) కథ - మరొక కోవకు (GENRE) చెందినవి. ఇవి రైతు కావ్యాలు. అయినా, కావ్యలక్షణాలలో కాని, ప్రయోజనంలో కాని, రసనిర్వహణలో కాని, వారి ఇతర రచనలకు ఇవి ఏమాత్రం తీసిపోవు. నరసయ్యగారి నిసర్గ కవితా వ్యక్తిత్వానికి ఇవి మచ్చుతునకలు.

నరసయ్యగారు కర్షక కవి. తెలుగులో కర్షక కవులు చాలా అరుదు. ఆ కాలపు బమ్మెర పోతన్నగారు, ఈ కాలపు తుమ్మల వారూ, దువ్వూరి వారూ, ఏటుకూరి వారూ వంటి కొద్దిమంది తప్ప. వీరిలో, రైతుగా పుట్టి, రైతుగా పెరిగి, రైతు హృదయాన్ని ఆవిష్కరించి, రైతుగానే మిగిలిపోయిన ఏకైక కర్షక కవి ఏటుకూరి వేంకట నరసయ్యగారు. "కర్షక సార్వభౌముడే, అంతము లేని యీ భువనమంతకు శాసనకర్తయై, నిరభ్యంతర పాలన మెన్నన రుక్షపం గల భాగ్యము" కోసం కలలు కన్న కర్షక వైతాళికుడు. పల్లె బ్రదుకుల పరువానికీ, గరువానికీ

సాహిత్యంలో పెద్ద పీట వేసిన పలనాటి కవి.

నరసయ్య గారు సమన్వయ వాది. "పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వమ్, న చాపి కావ్యమ్ నవ మిత్యవద్యమ్" అన్న కాళిదాస సూక్తి వారికి స్ఫూర్తి. అందుకే "హాళ్లి సదల్ప కిప్పటి విధుల నిరసింపక, పాత కొత్తలం దుల్లము జేర్చి, దేశి కవితోచిత మార్గములం గమించుట" తమ ఆదర్శంగా చాటుకొన్నారు. తమ కావ్యాలన్నీ ఆ బాటలోనే నడిపారు. తాము సంస్కృతాంధ్రాలు రెంటిలోనూ మహా పండితులై ఉండీ, తమ కావ్య భాషగా జానపద భాషనే, జాను తెనుగునే ఎన్నుకొన్నారు.

నేను దుగ్గిరాల హైస్కూలులో చదువుకొనేటప్పుడు మొదటిసారిగా వేంకట నరసయ్య గారిని చూచాను. అంటే సుమారు 55 ఏండ్ల క్రితం మాట. అప్పట్లో ఏటేటా మా హైస్కూలులో జరిగే ఉపాధ్యాయ పండిత పరిషత్తుకు వారు హాజరయ్యేవారు. ఆ తరువాత దుగ్గిరాలలోనే వారి "నాయకురాలు" కావ్యాన్ని, మా వ్యాకరణ గురువులు శ్రీ జంపాల వేంకట నృసింహం గారికి అంకిత మిచ్చిన సందర్భాన జరిగిన ఉత్సవంలో వారి పరిచయ భాగ్యం లభించింది. ఆ నాటి నుండీ వారి పట్ల ఎనలేని గౌరవమూ, వారి కవిత్వం పట్ల చెప్పలేని అభిమానమూ నాలో చోటు చేసుకున్నై.

ఈ "రైతు (హాం) కథ", 1941 సంవత్సరంలో

గుంటూరు జిల్లా రైతు సంఘం వారు నడిపిన హరికథల పోటీలో ఉత్తమస్థానం సంపాదించి, నూట పదార్లు బహుమతి గెలుచుకొన్నది. అంతకు ముందే "క్షేత్రలక్ష్మి" ద్వారా వేంకట నరసయ్యగారు రైతు కవిగా ప్రసిద్ధులైనారు. కాగా, 1942 లో శ్రీకాకుళంలో జరిగిన పెద్ద బహిరంగ సభలో వారికి అపూర్వమైన రీతిలో "కవిబ్రహ్మ" బిరుద ప్రదానం జరిగింది.

వేంకట నరసయ్యగారి చిన్న కావ్యానికి మెట్టురైతు జీవనాన్ని వస్తువుగా తీసుకొన్నారు. మాగాని రైతు కూడా ఒకప్పుడు మెట్టురైతుగానే బ్రతికినవాడు కనుక, రైతులందరికీ యిది అన్వయిస్తుంది అని వారి నిర్ణయం. ఇది వాస్తవికతను కొలబోసికొన్న రచన. "అభూత కల్పనలిందు మచ్చుకైన లేవు" అని వారే స్పష్టం చేశారు. బహుశా 1937, 38 లలో ఆంధ్రదేశమంతటా పెల్లుబికిన జమీందారీ రైతు ఉద్యమ ప్రభావం, వీరి 'క్షేత్రలక్ష్మి', 'రైతుకథ'లకు మరింత ప్రేరణ కలిగించి ఉండవచ్చు.

గ్రామీణ జీవనమంతా రైతు జీవనం చుట్టూ పరిభ్రమిస్తుంది. కనుకనే ఈ కథలో రైతుల కష్టసుఖాలు, పనిపాటులు, వారి నవ్వునొవ్వులు, ఆచారాలు, మర్యాదలు, మనస్తత్వాలు — ఒకటేమిటి — వారి జీవన వ్యవస్థనంతా గుండెలకు హత్తుకొనేటట్లుగా చిత్రించారు నరసయ్యగారు.

ఈ కావ్యం ద్వారా వారు ప్రబోధించిన ముఖ్యాంశాలు మూడు.

మొదటిది: రైతుకి నేల కన్నతల్లి వంటిది; గొడ్డూ, గోదా కన్న బిడ్డల వంటివి. పంట పొలం నుంచి రైతు జీవితాన్ని విడదీయడం అసాధ్యం. అలాగే దుక్కిటెద్దూ, పాడిగొడ్డూ వారి సిరి సంపదలు. వాటి మధ్య అనుబంధం, ఆప్యాయతా వెలకట్టలేనివి. ఈ సంబంధాలు సవ్యంగా సాగినంత కాలం రైతు జీవితం సరి చెడదు; గ్రామీణ జీవితంలో EQUILIBRIUM కూడా చెడదు. ఈ ప్రాయిక సత్యాన్ని ఈ కథలో కరుణరసాత్మకంగా మలిచారు కవిగారు.

రెండవది: రైతులకు సమస్యలున్నట్లే, వ్యవసాయ కూలీలకు కూడా సమస్యలున్నాయి. అయితే అవి పరస్పరాశ్రితాలు; విడదీయరానివి. వీటిలో ఏ ఒకటిని ఉపేక్షించడం తగదు. ఇరువర్గాల మధ్య సామరస్యమే, సౌమనస్యమే గ్రామ సౌభాగ్యానికి పునాది. నరసయ్యగారి ఫిలాసఫీ లో ఇది ముఖ్యాంశం. 'క్షేత్రయజ్ఞం' లో విపులంగా చర్చించిన ఈ అంశాన్ని, ఈ కథలో వారు UNDERCURRENT గా ఉంచారు.

ఇక మూడవది: రైతుల సమస్యల్ని ప్రస్తావించడం తోనే ఆగిపోకుండా, నరసయ్యగారి కథలు వాటికి పరిష్కార పథకాన్ని కూడా సూచించడం. ఈ కథాంతంలో సిరిదేవి తన యావదాస్తినీ రైతు సంఘ స్థాపనకు ధారపోస్తుంది. సంఘ విధుల్ని కూడా నిర్దేశిస్తుంది.

ఇది నరసయ్యగారి ప్రణాళిక. అంతే కాక, సన్నకారు రైతుల సమస్యలు తీరడానికి 'జాయింటు వ్యవసాయం' చక్కని దోవగా సూచించి, "ఇట్టి సేద్యమైన నెంత హాయి!" అని ప్రోత్సహించారు. ఇవన్నీ చూశాక రైతుగా, రైతాంగం క్షేమం కోసం వారు ప్రతిపాదించిన అభ్యుదయ సూత్రాలు; రాగల కాలానికి మేలు కట్లు. కవి 'క్రాంత దర్శి' కదా!

నరసయ్యగారు ప్రజా పక్షపాతి. కనుకనే ప్రజల భాషను గౌరవించారు, స్వీకరించారు. ప్రజల నాలుకల్లో ఉన్న సిసలైన తెలుగు పదాలను ఏర్చి కూర్చి, వాటికి సాహిత్య స్థాయి కల్పించిన ఘనత వారిది. నేను ప్రజా భాషలో వ్రాస్తున్నానని రొమ్ములు విరుచుకొనే ఈనాటి రచయితలు చాలా మంది వారి నుండి నేర్చుకోవలసింది ఎంతైనా ఉంది. వారు వాడిన పదాలు చాలా వరకు నిఘంటువుల్లో కనిపించవు; వ్యాకరణానికి అందవు. అవన్నీ వారు తెలిసే, కావాలని చేసిన ప్రయోగాలు. "ప్రయోగ మూలం హి వ్యాకరణమ్" అన్న ధీమా వారిది. జానపదుల జీవనాన్ని చదవగలిగిన వారికే, ఆ ప్రయోగాల్లో స్వారస్యం అర్థమౌతుంది.

THOMAS GRAY అనే ఆంగ్ల కవి, కవిత్వాన్ని - "THOUGHTS THAT BREATHE AND WORDS THAT BURN" అని

నిర్వచించాడు. నరసయ్యగారి విషయంలో అది అక్షరసత్యం. వారు రైతు బాబును గురించి వ్రాసినా, వీరగాథలు ప్రవచించినా, అడుగడుగునా మనకు సజీవసన్నివేశాలే సాక్షాత్కరిస్తాయి. గుండెల్ని పట్టుకునే ప్రయోగాలు మనల్ని కుదిపివేస్తాయి. పల్లెటూరి పలుకుబడులు, తీయని నానుడులు, కమ్మని నుడికారాలు, పాత్రోచిత సంభాషణలు - ఆ కవితాసాగరంలో మనకు పుష్కలంగా లభించే రత్నాల రాసులు.

ఈ రైతు కథలో వారు చేసిన ప్రయోగాలు కొన్ని చూడండి: చిలకొట్టు, ఒరగడుగ, వెదపెట్టు, పిప్పిగడ్డ దన్ను, అప్పచ్చులు, అకురాబ చెన్ను, సెలవేయు, ఇల్లెలపాడి, ఊచ్చు ఊడుసు, పంటి తుత్తర, వరగాలి, మూలగలోకు ఉడుకెత్తుట, చెకరి తప్పు, సత్తుగా తినుట, తలచెడ్డ బిక్క, యువదాప్తి, కడుపు నాయుగట్టు - ఇది రైతులభాష, ప్రజలభాష, నిజమైన తెనుగు భాష!

అంతేకాదు. జోడు = తేత జొన్నకాడలు; పునాస (పునర్వసుకి అపభ్రంశం) పైరు = పునర్వసు కార్తెలో - అనగా జ్యేష్ఠ మాసం చివరా, ఆషాఢం మొదటా విత్తిన పజ్జ, త్రైద పంట - వగైరా పదాలు ఈ రోజున ఎంత మంది గుర్తించగలరు? ఇక సిరిదేవి పసిబిడ్డగా "పట్టు కుచ్చు వతె బిళ్ల చేసిం" దట! ఆ తరువాత "గొగ

కావ్య విధాన గోవముగా పెరిగిం" దట! వయసు వచ్చిన సిరిదేవి చేతివేళ్ళు "పెసరకాయల వలె" ఉన్నాయట! ప్రబంధ సంప్రదాయ వలయాల్లో పావురాలాడే కవీశ్వరులకు ఈ ఊహలూ, ఉపమానాలూ మెత్తని చెంపపెట్లు! పల్లె పట్టుల గుబాళించే సుతారపు ముచ్చట్లు!

వేంకట నరసయ్య గారు అసాధారణ ప్రజ్ఞాశాలి. పాత్ర పోషణలో, దేశ్య పదపాలనలో, ధారలో పూర్వ కవిప్రముఖులకు ఎక్కడా తీసిపోని అభినవ కవిబ్రహ్మ వారు. వర్ణనలలో, 'వాఙ్మయమరూఢి'లో, నుడికారంలో, చమత్కారంలో. వేమకూరకు జెట్టు మన వెట్టుకూరి. అధునాతన కవులలో సీసపద్యాన్ని కనువిందుగా, వీనులవిందుగా కదను తొక్కించిన ప్రజ్ఞామూర్తు లిద్దరిలో ఒకరు. "ప్రాతపుంతల మీద బడి యాత్ర సాగించు, రైతు గాంధ్రకు క్రొత్త గతులు సూపిన" స్రష్ట. "పచ్చితెనుంగు కావ్యముల బాడిన" జాతీయ కవి. అందుకే వేంకటనరసయ్య గారు నా దృష్టిలో "కవీనాం కవిః."

అటువంటి మహాకవికి నివాళి పట్టే బాధ్యతనాపై మోపిన వారి కుమారులు శ్రీ వెట్టుకూరి రవీంద్రనాథ్ గారికి నా కృతజ్ఞత నివేదిస్తున్నాను. ఈ రైతు కథ పునర్ముద్రణకు పూనుకొన్న సహృదయులు శ్రీ వేంకట రామయ్య గారి విజ్ఞతను మనసారా అభినందిస్తున్నాను.

కడపటి మాట. కవిగా వేంకట నరసయ్యగారికి రావలసినంత ప్రాచుర్యం రాలేదు. అది వారి తప్పు కాదు. వారి మరణానంతరం వారి కవితా ప్రభావాన్ని మరచిపోయిన ఆంధ్ర ప్రజలది. అమూల్యమైన తమ సంస్కృతిని పదిలం చేసుకోవడం చేతకాని తెలుగుజాతిది. ఏమైతే, ఇటీవల వారి సాహిత్యం పట్ల విద్యాధికులలో ఆసక్తి చిగురిస్తూ ఉండటం ఆశాజనకమైన పరిణామం. ఆ ఆసక్తి అన్ని వర్గాలలోనూ అల్లుకోవాలి. వారి కావ్యాలు చాలా వరకు ప్రజలకి అందుబాటులో లేవు. అముద్రిత గ్రంథాలలో ఉన్నాయి. అవన్నీ వెలుగులోకి వచ్చి, విశ్వవిద్యాలయ స్థాయినుంచి గ్రామ గ్రంథాలయ స్థాయి వరకు బహుళ వ్యాప్తి పొందాలి. నరసయ్యగారి కవితా గంగ నాలుగు చెరగులా పొంగి, తెలుగు వారి గుండె పొలాలను సరికొత్తగా పండించాలి.

"జయన్తి తే సుకృతినో రససిద్ధాః కవీశ్వరాః"

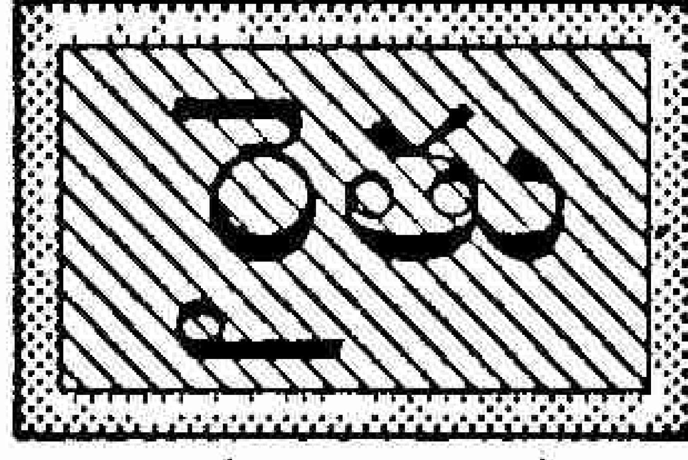
మదరాసు,
మే, 1944.

అంకితము

....

రైతు బిడ్డకు

తల్లక్రిందులైనఁ దాకట్టు పెట్టఁడు
త్రావఁడింత తప్పత్రోవఁ జనఁడు
సకల జీవకోటి సాఁకు పుణ్యాత్ముండు
లోకమందు రైతుగా కెవండు?

(హరికథ)

తొలిపాలు

గీ. సిరులు చిందెడు గుంటూరి సీమలోని
పేరు మోసిన యొక పల్లెటూరి యందు
రాయుఁడను పేరు గల చిన్న రైతు గలఁడు
మచ్చునకుఁ దచ్చరిత్రమ్ము ముచ్చటింతు.

గీ. పూర్వు లిచ్చిన కొంచ్రెనే పాదుపుచేసి
గుట్టు చక్కఁగ నిలు దిద్దుకొను నతండు
తాత తండ్రుల మోస్తరే తనహయాము
ఒడుదొడుకు లేక తిన్నఁగా నడిపినాఁడు.

గీ. తాను పూర్వుల బలెనె నిశానుదారు
అయిన లోటన్న దెఱుఁగఁ డాపోలికుండు
తెచ్చి పెట్టెడు తల్లి భూదేవి గలదు
తనివి దీఱ భుజింపఁగాఁ దాను గలఁడు.

గీ. పాప మా రైతు బిడ్డ దౌర్భాగ్య మేమొ?
పుట్టి గిట్టిరి నల్వురు బుడుత లవలఁ
గడుపు పండకపోయిన కారణమున
మేర దక్కిన గ్రుక్కిళ్ళు మ్రింగఁ జొచ్చె.

ప్రగతి

అతని భార్య గోవిందమ్మకు సరి యా యూరం గనుపడదు
మెత కను మా టాయింటిలోపలన్ మెదలెదు గాలికె లేదు
కష్టపడక మఱి కడుపు నిండ దని కనిపెట్టిన దిల్లాలు
అష్టైశ్వర్యము లెఱుంగ దామె కింతన్నము దొరకినం జాలు

ఎంతయుం బ్రొద్దున లేచి ముందుగా నేకుల రాటము పెట్టున్
కాంతుండు లేచీలేవక మున్నే గడ్డపెరుంగుం జిలకొట్టున్
బల బల మని తెలవాఱు చుండంగాంబాంచిపనులు నెఱవేర్చున్
కల గల మొగమున బొట్టొకింత యిడి కాంతుని మదిలోం జేర్చున్
మప్పితమ్ముగా జొన్నలొ? సజ్జలొ? చిప్పలుపడంగా దంచున్
అప్పుడపుడ యొరగడిగి గుండ్రలన్ దెప్పలుపడ గాలించున్
చిట్టు, తవుడు నిడి పాండిగేదెలకుం జిక్కని కుడితిం ద్రాపున్
కట్టుంద్రాళ్ళ నిడి గొడ్డుగోదలకు గడ్డిగాదమును మేపున్
వడివడిగాం బ్రొద్దెక్కు లోంగడన్ వంటం దయారొనరించున్
ఉడుకు మెదుకుందిని పతి కన్నము గొని మడకచేని కే తెంచున్

మంజరి

ఇల్లాలు చనుదెంచు టల్లంతం జూచి
కోపుఎెద్దులం దోలికొని వచ్చి మగండు
కుంటగట్టునం జెట్టుకుం గట్టివైచి
సందెదు జా డెడ్ల ముందు విదిల్చి
కాళ్లు మోముం దోమి గట్టెక్కినంత
ఇంతి మామూలుగా గొంతుగూర్చుండి

పప్పుపచ్చడివాయిం బదునురాం బిసికి
బక్కనీళులబువ్వం బలుచంగాం గలిపి
కడుపారం బెట్టినం గుడిచి రాయండు

గ్రుక్కెడుపొగ ద్రావి కూర్కుచున్నంతఁ
దలయంటు సంటులు మలిగించి భార్య
మబ్బుపట్టిన దంచు మగని మేల్కొలిపి
గడ్డిగాదము గోసి కాడంత మోపు
ఎత్తించుకొని యింటి కేతెంచుచుండుఁ
జీఁకటిపడుదాఁక సేద్యమ్ము నెఱపి
అసురుసురై రాయఁ డరుదెంచుచుండు
ఎటు ప్రొద్దు పొడిచిన దెఱుఁగ కిర్వురును
ఈరీతిఁ గాఁపుర మీడ్చుచున్నారు.

కొంత కాలమ్మునకు రాయనితోఁబుట్టు వెంకటమ్మ మగండు గతించుటం జేసి యేయండయు గానక యప్పటి కెడబిడ్డం డగు వెంకటాద్రిం దోడ్కొని యన్న మఱుంగుసొచ్చి క్రమక్రమంబున దిగులు దొఱంగినదై మగరాయనింబలె నింట బైట నెల్లకడలఁ దానయై యన్న కాఁపురము దిద్దుచున్నంత,

ప్రగతి

అందుబిడ్డ మూలమ్మునఁ గష్టము లన్నియు విఱుగుడు లయ్యెన్
వేడుకపడి కాఁపురమందునఁ జెయివేసిరి, గర్భం బయ్యెన్
మిక్కుటమగు తమకమ్మున గ్రుక్కలు మ్రింగిసాగి రంతంతన్
కక్కులుడిగి నీళ్ళాడు ప్రొద్దులై గలిగె నాఁడుశిశు వంతన్
కుక్కిలోనఁ బన్నుండిన రాయని గుండెలు వెఱువైపోయెన్
చక్కని మగమెుల్కకునై పాపము సంబరపడ నిటులాయెన్
పుట్టి చేటలోఁ బడిన యదృష్టము పురిటినీళ్ళతో హెచ్చెన్
పట్టుకుచ్చువలె నొళ్ళుసేసి పసిబాలిక చాయకు వచ్చెన్
ముక్కు మెుగము తీరంత తల్లియని మురిసిరి చూచినవారల్
తక్కిన దా మేనత్తవాలకమె తప్ప దనిరి నగువారల్
ముద్దుబిడ్డ కేపేరు నచ్చునని ముగతెగరై పలుసారుల్
పెద్దంపేరులు మోటని కొందఱు పెట్టిరి యెన్నో పేరుల్.

ఈ మగ తెగ రెంతయుం గాదని వెంకటమ్మ నెంచెళ్ళు జాతం సోదె యడిగి పిల్లముత్తవ సిరిదేవిపేర్వెట్టి తన బిడ్డకుంగా నన్నచే బాసలు చేయిం చుకొని ముక్కు చెవులు గుట్టించి జిట్టునం జీదకుండ గన్నులం గప్పకొన్నెడ నప్పిన్న దింతింతయ్యైనం గొన్నాళ్ళపాటు

సీ. అరికంఠమూడ్చి బాలాతపమ్మునం గ్రాంగు
అల్లుంగూంతుల నవ్వులాటం గాంచి
చలిదిరెత్తుంబీటం గొలువై పరస్పర
మ్మెంగిళులుగ్గడిచి యుప్పొంగు టరసి
పైనం బ్రక్కనం బండి పల్లద్దమున వింత
పోకిళ్ళతోం బ్రొద్దుపుచ్చు టెఱింగి
చుక్కబొట్టులనీడం జూచి బాగోగులు
సవరించుకొనెడి దృశ్యములు గాంచి

పొదుపు కథలకుం దగు నెత్తిపొదుపులకును
గువ్వపిట్టలబలెం బెనంగొనుటం దెలిసి
అధిక సంతోషభరితులై యాలు మగండు
చూచి చూడక కాలమ్ము ద్రోచుచుండ

మంజరి

గోంగుంగొమ్మ విధాన గోముగాం బెరింగి
కన్నెగేదంగి పోలెం గంకలాడి
చేమంతిపువు లాగు సింగార మొలికి
చిగురు పొట్లము రీతి జిగి వెల్లిగొలిపి
పాలపూసల నాంటి ప్రాయమ్ము దాంటం
జీర సింగారించు సిరిదేవి మేన
సౌందర్య దేవత సాక్షాత్కరించె.

తదాది సిరిదేవి వెంకటాద్రితోం జనవు దొఱంగి అతండు నిలువరించినం దలవంచుచు, నెదురుపడినం దొలంగి చనుచుం, బలుకరించినం బులకరించుచుం

జూచీ చూడక, పలికి పలుకక యాకు మఱుంగు పిందెయై తల్లిదండ్రుల చాటున సిగ్గుందెరలం జిక్కి ముద్దరాలివలె మనసీక పెనంగు ముద్దు కోడలి వలపు వాసనల కగ్గమై మలమల మఱుంగు వెంకటాద్రి వింతవాలకము దల్లి గమనించి,

గీ. తనకుం గల యుబ్బసంబును దలంచుకొనుచు
మంచి చెడ్డలు చూడంగా మనసు గలిగి
మెల్ల మెల్లన రాయని మెడలు విఱిచి
ఇర్వురుకుం బెండ్లిసేసిన దిష్టపఱచి.

మంజరి

ఇద్ది గోవిందమ్మ కిష్టమే లేదు
తమ్మున కిమ్మని తగవు లాడినది
తమ్ముండు గోపయ్య తగనివాండైనం
బుట్టిల్లు దూరమైపో నొప్పుకొనదు
మగని కా చెల్లెలే సిగపూవు గనుక
వెంకటమ్మదె యింటం బెత్తనమ్మగుట
పిల్ల కితని మీందం బ్రేమ చొప్పదుట
తప్పింపంగా బ్రహ్మతరము గాలేదు.

ఆ. చిన్ననాంటి ప్రేమ సిగ్గెఱుంగదు గానం
గలసిమలసి మున్ను మెలంగినారు
ఇపుడు పెండ్లికతన నిన్నాళ్ళవలెం గాక
క్రొత్త చేసె వారి చిత్తములకు.

ప్రగతి

ఇంతలోనం దొంకరి యేతెంచిన దీంతల మ్రోంతల తోడన్
సంతసమున ముఱుగట్టుల పండువు సలిపిరి ప్రజ లాడాడన్
ఏరువాకకై వెంకటాద్రి కోఁటేరు వేసికొని సాగెన్

తీరా పసుపుం గుంకమ గొని సిరిదేవి యరక కెదు రేఁగెన్
విత్తనములు జడ్డిగముం గొని వెనువెంటనె రాయం డరిగెన్
దుత్త నీళ్లతో వెంకటమ్మ తోడ్తో వెదపెట్టుట కరిగెన్.

ఆ. గరువునేలఁ బిప్పిగడ్డ దన్నిన దంచు
రేగడంబునాస సాగినారు
వెంకటమ్మ గింజ వెదపెట్టు చుండఁగా
గొఱ్ఱుదున్నె నామె కొడుకుఁగుఱ్ఱ.

ఆ. గొఱ్ఱె పట్టె మేర గుంటక దిగనాడి
చాయ చాలు పట్టె రాయఁడంత
ఏను గ్రుంకి యంద టింటిమొగంబైరి
కదుపువిచ్చు లోన కసరుకొనగ.

వీరు వచ్చునంతలో గోవిందమ్మ సజ్జ రొట్టెలం గాల్చి మానిక చెంబుల న్నీరునించి యెదురుసూచుచుండ నింతలో గుమ్మము దాపునఁ గోడేరు బుఱ్ఱు మన్న జాడ విని సిరిదేవి తల్లిని హెచ్చరించి మంచముల్ వ్రాల్చి తల కొక నాలు గప్పచ్చుంచొప్పునఁ బేరునేతి గడ్డలన్నింపిన సిబ్బి రేకులు మంచపుం బట్టెలం బెట్టి మెట్టున కానుకొని కుడివలన వింతమోరగా నిల్చినది. అంతట నల్లుండు న్మామయున్గోడేరు సర్ది చప్పన నీ రుమిసి మంచముఁ జేరగిల్లి 'పునాస పసిగాఁ బడ్డదా' యను గోవిందమ్మ మాట లూఁ కొట్టుచు రొట్టె తుంపుల కమ్మదనమ్మున కుచ్చిళ్ళుగొట్టుచు గరగర నమిలి గటగట నీరు త్రావి కాసంత సేద దేఱి రటుపిమ్మట న్మసలఁ గ్రాఁగిన నీళ్ళకాగు లాఱుబైటఁ బెట్టి నిర్వురుం దదుపు లందుకొని స్నాన మాడునెడ,

ఆ. వీపు దోమ వేమె? వెఱ్ఱిపిల్లా! యంచు
మగని దగ్గఱకుఁ గొమార్త నంపి
తల్లి తిండివెట్టఁ దరలె నట్టింటికి
రాయఁడామె వెనుకఁ బోయినాఁడు.

ఆ. కన్ను పొడుచుకొన్న కనరాని చీఁకటిన్
భర్త చెంత సిగ్గు పడుచు నిల్వఁ
జిలకరించె నీళ్ళు సిరిదేవిపై నతం
డింత చిలిపివాండ వేమిటయ్య!

కం. మీ యమ్మ వచ్చుమన్నది
ఏమనుకొను సందు దొరికెనే యిట్లైనన్
మామా! పోయెద'సుమ్మని
మో మటుగాఁ జేతు లిటుగ ముసిముసి నగుచున్

ఆ. కాలు కదిపినట్లుగా నటించిన భార్యఁ
గొంగుపట్టి తిగిచికొనె నతండు
"అమ్మ! అన్న మిడితి నాటిపోవునురం"డ
టంచుఁ దల్లి పిలువ న్రాత్రపడుచు.

ఆ. మగని యూరటంబు మదిలోఁ దలంచుచు
ముద్దుసేసి నవ్వు మోముద్రిప్పి
సిగ్గుపడి ఓరాన సిరిదేవి వెళ్లఁగా
శంకపడుచుఁ జనియె వెంకటాద్రి.

మంజరి

అల్లునకు న్మామ కందుపాటుగనె
పంక పీటల ముందుఁ బళ్లెము ల్పెట్టి
అఱుగ దంపిన ప్రాంత వరిగ యన్నంబు
పట్టెదుప ప్పల్లిపాయకారంబు
కమ్మని నేయి రేగడి గడ్డపెరుగు
వడ్డింపఁగా నొట్టి యొట్టిగాఁ దినిరి
మగవారు దిన్న పిమ్మటఁ దెరల్ దొలిపి
గుంత గిన్నెల కోపినంత పెట్టుకొని

ఆఱుబైట భుజించి రాడంగు లెల్ల
పవలంత తెగంబాటు పడినారు గానం
బ్రక్కం జేరంగ నిద్రపట్టె నందఱకు
సిరిదేవి మఱుకు నిశీథమ్ము దాంక
పతిచేష్ట లాత్మలో భావించుకొనుచు
తీయని తలంపులన్ దిగమింగికొనుచుం
దెలవాఱుగట్లకుం దల్రవార్చె, నట్లె
వెంకటాద్రియుంగూడ వేగించినాండు
పెండ్లైన యేడాది పెద్దవారైన
లక్కఱ దీర్చరాదని నిల్పుచుంద్రు
ఈ కట్టుపాట్లు ముందేమి కాంగలవొ?
ఇప్పటి దురవస్థ కేది మార్గమ్ము?

ఆ. ఎదుట నున్న వఱకె యిటువంటి తగులమ్ము
పాటుపడెడురైతు బాబులకును
చాలవఱకు వారిచే రేమొ? చెల్లేమొ?
తదితరమ్ములకును దావులేదు.

గీ. విత్తనము సొంతము న్మొలకెత్తుదనుక
మంగలము నంటరాదు భామందురాలు
క్షౌర మనంగూడ దేర్పాక సాగునతండు
ఇందులకు వెంకటాద్రి దీక్షించె నవల.

గీ. అరువుగా జల్లువడి పదునైన పొలము
దుక్కిసాగిరి కర్షకు లక్కడకడం
దన చిచింద్రీలవంటి యెడ్లను గదించి
వెంకటాద్రియు దున మొదల్పెట్టినాండు.

ఆ. కాలకర్మ మేమి చాలకపోయెనో?
గడ్డ దన్ని యేడికట్టి బెడిసి
దాపదెబ్బు బెదరి తల్క్రిందులై మేడి
కట్టు పడియెం గోడె కాలిలోన.

ప్రగతి

వెంకటాద్రి కప్పుడె ప్రాణంబులు విలవిల మింటికిం బోయెన్
అంతె వేసి కటికోడె జబ్బు లల్లాడించుట భయ మాయెన్
లాడిగాటినటు నెత్తుటి వట్టాడాడం జాళ్ళలోం జొచ్చెన్
చూడ రేక తా బిక్క మొగంబిడి కాడి మూసికొని వచ్చెన్
నీళ్లు దెచ్చుమన్ రాయం డిది గని నిట్టూరుపులం బుచ్చెన్
కాళ్ళుకుప్పవడి వెంకటమ్మ గలు గానగ వాపోంజొచ్చెన్.

ఆ. వారు వీరు చూచి వైద్యమ్ము సెప్పిరి
చెప్పినట్టిదెల్లం జేసినారు
చేయుమన్న కొలంది సెలవేయుటే గాని
ఫలము గానరాదు వంసినంత.

ఇట్లు దినంబులు గడచినకొలంది కోడెకాలు పర్వతం బయిపోవ నింకం గేవునకు రాదని యిల్లెలపాది బెంగపడియె. అందును వెంకటాద్రి పాలము పుత్రులపై ధ్యాస దొలంగి గుండె కూదు పట్టక కోడెతోడిదే లోక మ్మని మందు మ్రాంకులు గూయుచు సదా చావడిలోం గోడె కెదురుగా మంచముపై ముసుగిడి మఱి మఱి మఱుంగుచుండు నింత యెందులకంటేని

సీ. ఇది పుట్టినది మొద లింటిలో మంటిలో
ముట్టిన దెల్లను ముత్యమయ్యె
ఆఱు చేసిన దాది నాటైన నూటైనం
బట్టిన దెల్లను బసిండి యయ్యెం

పనిపాటులం దైనఁ బ్రాఁతైనఁ గ్రొత్తైనఁ
బసిబిడ్డ మైనను గసరుకొనడు
అందచందంబులం దణుమాత్రమైనను
వంచన గావింప వలనుపడదు

కాడి మోపిన మొల లోతు లేదె గాని
మెడ దెగినదాఁక వెనువెన్క కదుగు నిడదు
ఇంటఁ బడి జీవితమ్ము నర్పించుచున్న
దింతకన్నను బంధువు లెవ్వ రన్న.

ఆ. పుట్టి పుడమిఁబడినపూటనుండియుఁ గూడఁ
దల్లి పాలనైనఁ ద్రావకుండఁ
బొల్లొ? పొట్టొ? మెసవి పూటకాఁపై లోక
సేవ చేయు బసవ దేవుఁ డితఁడు.

ఆ. అతని యొచ్చు యొడుసులం దెల్లవేళల
మునిఁగి తేల నేర్చుకొనె నితండు
ఇందు నెవరి కష్ట మెవ రాహరింతురో?
స్వార్థపరుఁడెఱుంగు స్వామి యెఱుఁగు

ఆ. చిన్ననాంటి నుండి చిఱుమువ్వ యని పిల్చి
కన్ను దనియ మేపుకొన్నవాఁడు
ఇంట బైటఁగృషికి నెదురీఁదు మిత్రుఁ
కిట్టి సానుభూతి కేమి కొదవ?

ప్రగతి

జడభరతుఁడు రేడై జన్మించుటె సాక్ష్య మ్మీఘటనలకు
విడువక కోడె కొనర్చెడు సేవలు విద్ధారము లోకులకు
కనుగుంతలు వడి నీరు విడిచినన్ గడుపు దఱిగిపోఁ దుడుమన్

తనువు నిమిరి చేంజేత మూపురము దట్టుచుం గన్నీ ర్విడుచున్
కొండ పందెమునకై యాతం డీకోడెను మోజుగ మేపెన్
వండొకందు గల్పించి దైవ మీ వంతునందన కృపం జూపెన్.

ఆ. కోడె వీలు దప్పి గుండె చెర్వౌచుండం
గొంత పరువు వచ్చి కూరుచుండె
అడిగినంత కూలి కదన మిచ్చినంగాని
వఱపు చేసి పురుగు దొరక లేదు.

గీ. వెంకటాద్రికి సైతము లంకనాలు
పొలము తుద కాఱుమూండయి పోవునంచు
వెంకటమ్మయు రాయందు లంకచేని
కొంత సాగించి యెడపడంగోసి కోసి.

గీ. మబ్బు పట్టిన దంచుం దబ్బిబ్బులాడి
పిట్ట మేడెముం న్నిల్వ బెట్టుచుండ
దుత్త నుంద్రాలు మజ్జిగం దొనంకులాడ
బిడ్డ సరిదేవి గొనివచ్చెం బెందరాడ.

ప్రగతి

పని కుంపగు నని మేడెముపై నిలబడి రాయుం డా దుత్తన్
కొని తెండని నిచ్చెన యూంతగం గైకొని త్రావం బయికెత్తన్
పద్దన గండిని ఱాల వాంగుబరెం బ్రవహించిన వుంద్రాలున్
మిద్దె కూస మటు నిల్వ నతండు కొస మేడెము జవ్వనవ్రాలున్

పంటి తుత్తరకు నూంచ బియ్యమెుడింబట్టినన్ని కొట్టించెన్
పంటకట్ట రెగదోపుచు మునుముంబట్టుల మర సాగించెన్
చాకలి మంగలి కొంత కట్టలకు సాగిరి ప్రొద్దటు వ్రాలన్
మొకులు దిరుగని మోపు లెత్తుకొని పోయిరి గుండెలు వ్రీలన్.

ఆ. పదిపదాఱురోజు లదవదరై యిట్లు
కోంత ఉడిగి కంకి గోసినారు
కొంద తెవ్వా? పవ్వా?కూటికిబ్బందయి
నుఱివిరైన వఱకుందఱకరైన.

ఇయ్యదునున జోగి, జంగము, మాల, మండి మొదలగు చిల్లర జాతులాళ్ళు రెగం(బాకి, గింజ, గి(ట, కంకి, గ(ట, పొల్లు, పొట్టు (ప్రోవుచేసికొనుచుందు నందుచే నూరు కితారు దీరియున్న దట్టిమెడ రాయుని గుమ్మములో సారంగివాండొకదు కిన్నెర కంఠమెత్తి

తత్వము

ఎన్నాళ్ళు బ్రదికినా యీపాదు కట్టెంకు
ఇహము పరమూ లేదు చిలుకా!
ఉన్న రెన్నాళ్లైన నుపకార మొనరించి
ఊరేగవే? రామచిలుకా!
ముఱికి దేహము చూచి మురిసేవు తరిచేవు
ముందుగతి గానవే? చిలుకా!
ఎఱుక మాలిననాదు ఈవైభవములన్ని
ఏటిపాలైపోవు చిలుకా!
పిల్లలూ, పెండ్లాము, తల్లిదం(డులుగూడ
పెనుభూతములె రామచిలుకా!
వెళ్ళిపోయేనాండు వీరు వారూ గూడ
వెంట రారే రామచిలుకా!

అని పాడుసరికి వెంకటమ్మ రుసరుస లాడుచు వచ్చి 'పుణ్యము పుట్టెందు, పురుగులు తట్టెందు' అని గుప్పెదు మెతుకులు విదిర్చిచన్నది. అపుడే సందున బిందెకు నీరు దొరుపు సిరిదేవి చెవిదోరగించి విని విని యాతత్త్వమంతరాత్మ కన్వయించుకొని నిట్టూర్పుపుచ్చినది. ఆనాండే మాల చెన్నందు చిన్నపరెడ్డి కథ

చెప్పనని జాము ప్రొద్దుపోయి బావి మిట్టలపై జనము కితకిత యొరిసికొన్నది. ఇంతలోc జెన్నుందు వచ్చి గుమ్మెట లంవరించుకొని కంఠమకంఠమెత్తి పోతుటెద్దు లంకెవేసినట్లు కథ ప్రారంభించుము

వీరభాణి

సైరా? చిన్నాపారెడ్డి! నీ పేరే బంగార్పా కడ్డీ?
పెద్ద పెద్ద సరదారు లున్నరూ
పేరు గల జమీన్ దారు యున్నరూ
వారందరు పేరుత్త బెందురా?
నీ పేరుక్కు తుపాకి గుందురా? ॥సైరా॥

చడ్డీలో బదివేల మందిలో
అడ్డు లేక పోరాడినావురా?
దొడ్డవాండ వనంగా మా తెలుంగుం
గడ్డ కెల్ల బేర్దెచ్చినావురా? ॥సైరా॥

పందె పెద్దు కొలువై సర్కారుకు
బలియై పోయిన రైతుబిడ్డుండవు
ఎందరున్న నీలా గొకందు బరి
ముందు నిల్చి మొనగాందు లేదురా? ॥సైరా॥
ముసంల్యకు నీ కథ విన్నంతనె
మూలంగలో నుదుకెత్తుచుందురా!
పసిపాపలు నీ పేరు విన్నచో
పాల్డావిన్ భయపడుదురు వాహ్వా ॥సైరా॥

ఇవ్మకుటము విసరు సరికి అమ్మహాజనము గుమ్మయి గుబ గుబ లాడినది. ఈ పాట గాలిపాటున మంచములో నున్న వెంకటాద్రి చెవి సోంకc గోడె గుష్టికి వచ్చి గుండెలు గుబ్బు రన్నవి. వెంటనే వగర్చు ప్రారంభింపం దల్లి నామగుంత సవరించినది. సరిదేవి మాత్రము పాదములొత్తుచుం గాళ్ళుకట్టం

దల వ్రాల్చినది. రాయు డింక మొప్పము లే దని యా తెంవారుగట్ల బదులు సదులు గూడం దీసికొన్నవాండై

మంజరి

కంకి మండె పెకల్చి కళ్లాన నెఱపి
నాల్గు బంతులు గట్టి నలుగం ద్రొక్కించి
తొలి మలివలి లోన గింక లాడించి
గొగ్గి కంకులు గొన్ని నుగ్గుగా మెదిపి
అయిదాఱు వాయుల నట్టెట్టు దులిపి
పొలి నందుకొమ్మని పలికె మాదిగను
మాదిగంకందు కంకి మడమల న్నుసిమి
ములుకోల సవరించి ముంజేతు లెత్తి
గొంతుకలో నూంగొకింత కాండ్రించి
బంతి దోలెదువారు వంతు పాడంగం
బొలిగాని నీ రీతింఓలిచె గొంతెత్తి

పొలిపాట

వలియ వలియో వలియ రావేలు గలవాడా? రార పొలిగాడ!

రావేలు నీదయ్యా! రాశి మాదయ్యా!
నూఱేలు నీవయ్యా! నూగు మాదయ్యా!
వేవేలు నీవయ్యా! వెన్ను మాదయ్యా!
కోటేలు నీవయ్యా! కొండ్ర మాదయ్యా! ॥వ॥

ఎద్దులూ నూర్పంగా మిద్దె రాసూలు
కోడెలూ నూర్పంగా కొండరాసూలు
ఆవులు నూర్పంగా అడ్డరాసూలు
దున్నలూ నూర్పంగా దిన్నె రాసూలు. ॥వ॥

తూరుపూ ఒక వానా తుమ్మెదల మ్రోత
పడమటా ఒక వానా బాజాల మ్రోత
ఉత్తరా నొక వానా ఉఱుముల మ్రోత
దక్షిణా నొక వానా తాళాల మ్రోత ||వ||

మంగళగిరి లాగూ పొంగెరా రాశి
సింహాచలము లాగూ సిగదేరె రాశి
కోటయ్య కొండల్లా కొసదేరె రాశి
బొప్పూడి కొండల్లా పొడుగయ్యె రాశి ||వ||

దాగెరా పొలిగాడూ తలకాడి క్రింద
తొంగెరా పొలిగాడూ తొలికట్ట క్రింద
వచ్చెరా పొలిగాడూ వరగాణి దాటి
పోయెరా పొలిగాడూ పొలిమేర దాటి. ||వ||

గీ. అనుచుఁ బొలి నాఁగి బంతుల నవలఁద్రోలి
కంకులం దుళ్ళి దంతెలఁ గలయ దున్ని
పొల్లు పొలకట్టు పొలికట్టె వల్ల నుసిమి
రాశి కళ్ళములోఁ బ్రోవుచేసి రంత.

ఆ. తూరుపొఱఁబట్టి తోడ్తోడ నుక్కడా
ల్పట్టు వేళ వచ్చిపడె జనంబు
కుంటి గ్రుడ్డి పిచ్చుగుంటువాం డ్రనదలు
మూల మండి యిసుక రాలకుండ.

ఆ. వచ్చినట్టివారి వల్లగా దనకుండ
అన్నొ? యిన్నొ? పెట్టి యంపినాఁడు
ఎముక లేని చేతి కీశ్వరుం డిడ్డవో
బదుగు రెండవైన బ్రదుకఁగలరు.

ఆ. పెట్టుబడులు, కొంగుభిక్షాలు, సిస్తులు
కూలినాలి యితనిం గూల్చద్రోసె
సరిగ లెక్క చూడం జాకిరి గిట్టదు
తుట్టతుదకు నసలు పెట్టిమిగులు.

క. దొరతనమొ? దొంగతనమో?
కఱవో? కాలంబో? రైతుకష్టార్జిత మం
దఱు దిని సుఖించుచుండంగం
గఱ వని యితండేడ్చుటకును గారణమేమో?

ఇట్లు దుర్భరస్థితిందలంపించు రైతు జీవితము నాండు కళ్ళమ్మున నుండి గృహాభిముఖమ్మగు గింజలబండికండ్లవడువున గిఱ్ఱున దిరుగుచు నుచ్చనీచ ములం బొరయుచు న్నొగలం గొల్చైన రాయుని దృగ్వలనమ్ముల గోచరించు నట్లుండె. ఇసుక రేడెం బ్రుంగుడుపడు చక్రధార లస్ఫుట రేఖాన్వితమ్మురై తన్మనోవిభ్రమము వెలార్చుచు నంతలోం బో కార్చుచు వెన్నంటు చాడ్పున నిరుగడలం జుట్టి వచ్చుచుండె.

అప్పుడప్పుడ దిక్తటముల నలమికొన్న సంజకెంజాయలు బంగారునీరద్దినవి. ఆపైంబైరగాడ్పు ల్లుల్లసిల్లినవి. అందుం జెమ్మట ముత్యాలింకి నెమ్మేన నూతన కాంతినూల్కొన్నది. అక్కతన నొడలొక్కింత సేదదీఱినది. అపుడే గూండ్ల కరుగు పక్షుల సంగీతమ్ములకు వీనులు విచ్చినవి. చిత్తము చిగిరించినది. అటునిటుంగంచెలంగుల్కు రంగు రంగుల గడ్డిపూలు కన్నులం గౌంగిలించినవి. ఆ పూవులన్ముసురుకొను సీతాకోకము లాత్మ నలరించినవి. వాని రేంగాళ్ళం దవిలితలలూచు మెులక పచ్చిక తలంపురెగంబోసినది. ఇట్టి ప్రకృతిసంపదలం దోంగి రాయండు తన్మయుండై మధ్య మధ్యం జెంద్రకోల సవరించి "ఢే యని గిత్తల నదల్చుచుం గనుచీంకటి మేర కింటి కేతెంచుసరికి

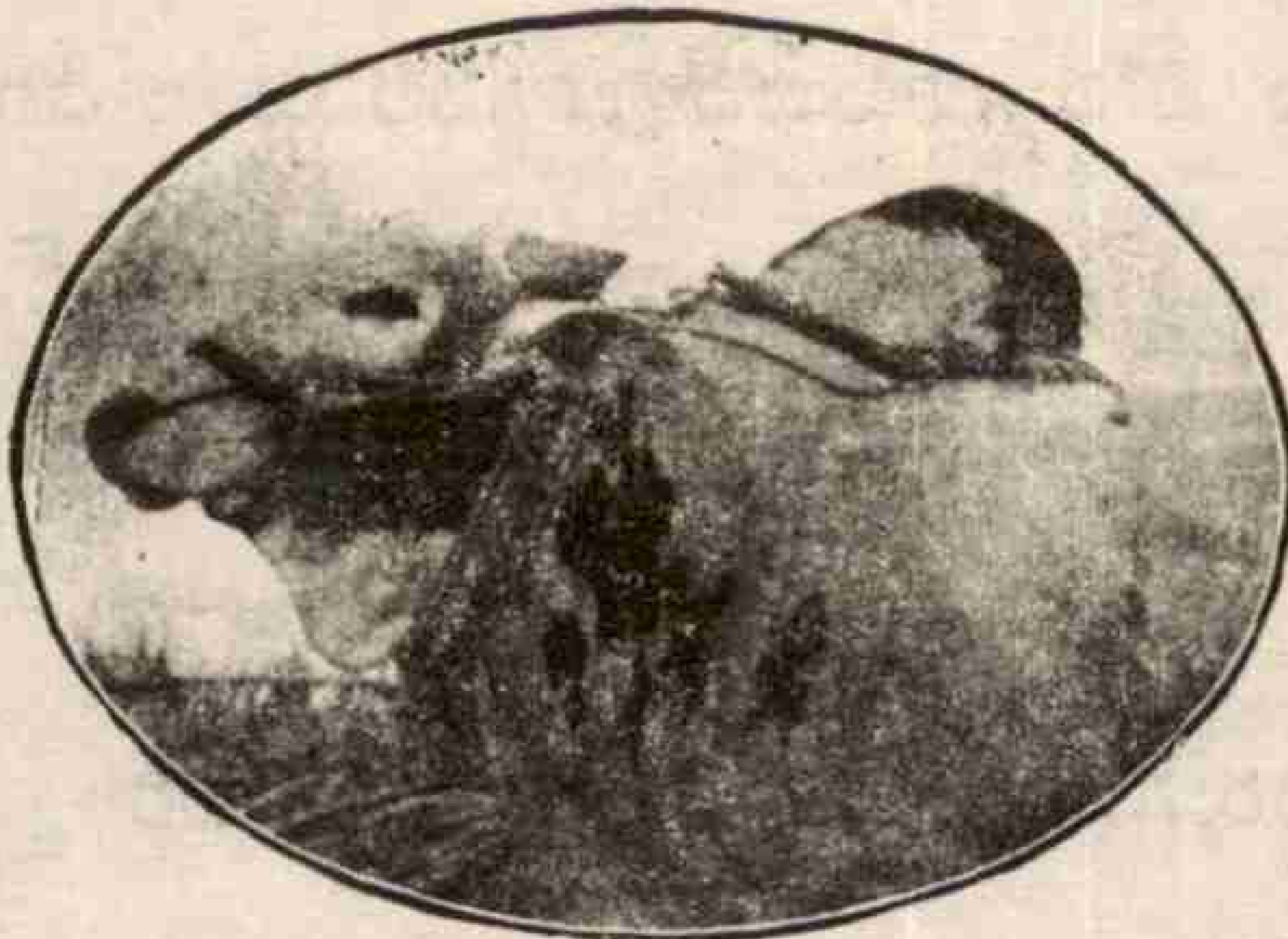
గీ. కోడె ప్రాణము గుటగుట లాడె నంచు
విన్న తోడన మున్ముందె వెంకటాద్రి
కన్ను మూసె నింకం జెప్పంగా దరంబె
రాయని కుటుంబ మిట్లు వాపోయెనంచు.

కం. చూరుల బారులు దీరె
న్నారాయణ? వెంకటమ్మ నాఁడు మొదలుగా
నీరము ముట్టక పిలిచిన
మాఱాడక తుట్టతుదకు మంచము పట్టెన్

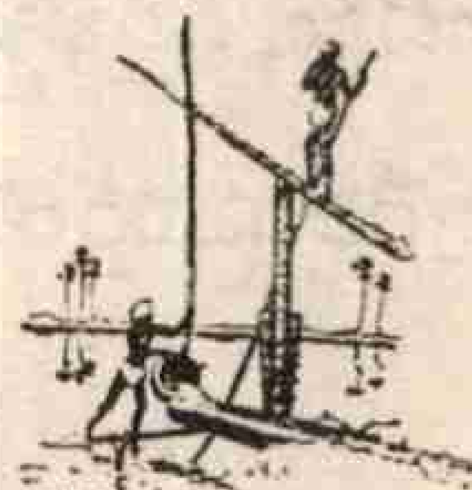
ఆ. పక్షు లాలకించెఁ బాప మా సిరిదేవి
ఇంట నేలఁ గఱచి యేడ్చుచుండ
గుండె చీకు పుట్టి కూడునీ ళ్ళనకుండఁ
గ్రమముగాను బద్దగట్టియయ్యె.

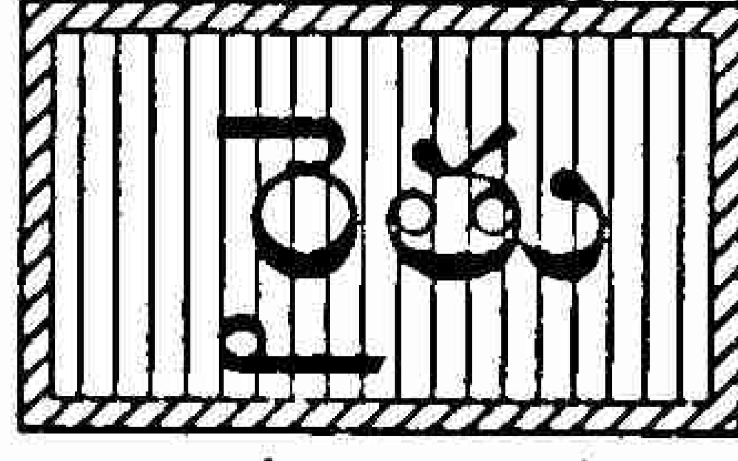
గీ. తల్లిదండ్రులమా టింకఁ దడవనేల?
చావు బ్రదుకుల సంశయజీవులైరి
గడ్డిగింజల బత్తెము గలదు గాన
బ్రదికి బట్టను గట్టి రిప్పటికి వారు.

ఆ. వెంకటాద్రి కోర్కె వృథ చేయకుండఁగాఁ
గోడె నతనిఁ గొండబోడు దిగువ
స్థిర సమాధిచేసి తిరునాళ్ళ జరిపిరి
పట్టుపట్టి చుట్టుపట్ల ప్రజలు.

(హరికథ)

ప్రగతి

బావ నప్పు నోదార్చు మిషన్గోపయ్య యిచటి కేతెంచెన్
కావడి నీళులు పోయుచు నిచటనె గాలము గడపం దలంచెన్
రాయందు దిగులుంగూరి యింటిని బరామరిసించుచు మఱచెన్
వేయి గుఱ్ఱముల నెక్కిన ట్లితందు విచ్చల విడిగాం బఱచెన్
ఇంట బైటం బది తెచ్చుట కిచ్చుట కితని పెత్తనమె హెచ్చెన్
పంట పైరు లయివజులుం జాలక బాకీ లెన్నియొ తెచ్చెన్
కలవారలతోం జీట్లపేకలకుగా ధనమున్ వెదపెట్టెన్
గలుగానక నిందల పాలై చీంకటి తప్పుల కొడిగట్టెన్
సాగిన మట్టుకు బొమ్మలాటలున్ భాగవతము లాడించెన్
సాగకున్న గూపెట్టి నల్వురన్ సన్యాసులం గావించెన్.

గీ. కొంటె కోణంగియై యిట్టులుంటం జూచి
పెడ దిరుగునంచు లోలోనం బిసికికొనిరి
అన్నింటికిం గత్తిభాయిగాం దయ్యుం దుదకు
అదపులేక ప్రవర్తించె నన్ని యెడల

గీ. పెండ్లి వరె నని యప్పతోఁ బెనఁగినాఁడు
తీర బావనుగూడ వేధించినాఁడు
కష్టపడు వారికే యసల్ గతులు లేవు
ఎవ్వ రీయయ్యకుం బిల్ల నిత్తుమనిరి.

ప్రగతి

అక్కడక్కడన్ దోట్లు వేసె నితఁడాఁడు పిల్ల గల్గ చోట్లన్
ఎక్కడైననున్ సందు దొరకరే దితనికిఁ జుట్టుంబట్లన్
నేరుగ సారెకుఁ దనముఠాను బలుసారులు సంహోందుగన్
వారు వితంతు వివాహము మంచిది వాటమైనకడ ననఁగన్
ఎచ్చటకోఁబోనేల అప్పబిడ్డింటనె గందని పయికన్
మెచ్చిరి వీపుందట్టుచు దోహద మిచ్చిరి చిర్నగవొలుకన్
అదిసుత సిరిదేవిని గనినంతన హృదయము గుబగుబలాడున్
ఇదివర కున్నటువంటి చనవుతో మెదలుటకు న్మోమోడున్

ఇట్లుండియు నప్పుడప్పుడు,

సీ. ఈ వేళ వంట నీవే చేసినట్లున్న
దింత కమ్మఁదనమ్ము నెన్నఁడెఱుఁగ?
ఈఁకమ్మి లేని కోకే మంత 'బాగుందు'?
కరకంచు వేయించి కట్టరాదొ?
ఈ రాగి గోట్లు చేయించినా రెందుఁల?
కే రైనఁ బెట్టుచున్నారె నేఁదు?
తల దువ్వుకొన్నచోఁ దప్పేమి చెప్పుమా?
పరిశుభ్రముగ నున్నఁ గఱతు రేమి?

పది పదాఱేండ్లు నిండని పడుచు వేమి?
పోరుపెట్టినం గూడ ముమ్మాఱు దినవు
ఇది మొదల్ లక్ష్మి వోలె నా యెదుట నిలువు
మనుచు నామె ప్రసన్నత కతందు వలుకు.

సీ. తను జూచినట్టు లాతనిమది కెక్కెనా
కనుగొట్టి నవ్వు మొగంబు పెట్టు
ఎదుఱు తాకునం గొంగు గదిసిన ట్లుండెనా
నిలువెల్ల నూరకే పులకరించు
నీరు నిప్పన్న వేసారక తెచ్చెనా
చేతి కిమ్మని దండవేయి చాంచు
పలుకరించిన తోడ బదులు మాటాడెవా
కొస దాంక వినం జెవి కోసికొనును

కోర్కె దెల్పుట కెంతొ సంకోచపడును
బావ యెఱింగిన ముప్పని భయము చెందు
అసలు సంగతి తేలదే దని తపించు
చిట్టి బాగుల గోపయ్య పెన్పరిల్లి.

ప్రగతి

ఈ సమస్య దేలుట కొఱ కాతం డెన్నో యెత్తులు వేసెన్
వీసమైన లాభం బొడంగూడక వెకలిచేష్టలం జేసెన్
సిరిదేవికి నుదుకెత్తిన దీతని చేష్టలు దిలకింపంగన్
త్వరపడకే మెలంకువతోం గాలము జరిపిన దిట్లుండంగన్
పైర దిరిగి పొలాలు నలువైపులం దెగంబండినవి
ఓరలు, దోసలు, వంగలు, మిరెపలు పేరెత్తినం బల్కినవి.

మంజరి

పోటాకు దిగి నాటు పొగతోంట బడరె
వరిగ ముత్తైదువ వలె వెన్ను వ్రాల్చెం
గొతిమిరి ముత్యాలగుత్తులం గులికెం
జేమంతి సిగపూలు సింగార మొలికె
ముద్దబంతికి రేంత మొగ మెట్టువాటె
విరిమల్లె గుత్తులన్ గరగరల్ నెఱసె
ఔరుగంటుంమట్టు నందాలు గురిసెం
బ్రత్తి గుల్లలు విట్లి పకపక నవ్వె
ఆతటి సిరిదేవి యమ్మతోంగలిసి
విడిప్రత్తి గుల్లలన్ విదుచుచుండంగ
గున్న మామిడిక్రింద గోపయ్య నిలిచి
సిరిదేవి కురుంలో జిగి వెల్లివొడిచి
చెక్కుం డిగువాటు చెమ్మటం జూచి
కోడేరువంటి ముక్కున కందమిచ్చు
బిగుపుదప్పని రేంత పెదవులం గాంచి
బంగారు తీంగ కిబ్బడి సొంపుగూర్చు
తిన్నని మెడచుట్టు దృష్టి సారించి
ఆందోంక హస్తాల కదికినట్లున్న
పెసర కాయలవంటి వ్రేళులం జూచి
పరవశమ్మున నిట్లు పాడుకొన్నాండు

మంజుగతి

కోయిల గుట్టము పైన వసంతుండు కొలువౌడేనాండో
కౌంగింటం గ్రుచ్చుట యేనాండో ॥కో॥

తేయివుళ్ళతో మామిడి పర్వులు దీయుట యేనాండో
పూవులు పూయుట యేనాండో ॥కో॥
పూచీ కాయలుగాచి పసందుగం బొదలుట యేనాండో
ముద్దుగ మెదలుట యేనాండో ॥కో॥
కొసరికొమ్మలోం గోకిల తిన్నంగం గూయుట యేనాండో
రాగము దీయుట యేనాండో ॥కో॥
కోకిం చనంగా ముద్దుచిలుకతోం గులుకుట యేంనాడో
ఫలముం జిలుకుట యేనాండో ॥కో॥
ప్రాంతక్రొత్త రుచులం దలపించుచుం బదురుట యేనాండో
జంటగం గుదురుట యేనాండో ॥కో॥

ఇప్పాటకు సిరిదేవి యొడలు కంపమెత్తి మనసు సరిచేసి కొన్నది. ఇట్లయ్యు గోవిందమ్మ కి గోడేమియుం దెలియక తనకందిన గుల్ల విదుచుచుండె నంతటం జల్లపడ రాయండుం గోపయ్యయు దొరగిలిన దోసపండ్లు జాలెలనింపి బండ్లకెత్తుకొని ప్రత్తి మూటలుందారును జాము ప్రొద్దు గలుగ నింటి కేతెంచి రా తెలవాఱుగట్ల రాయండు చలిది గట్టించుకొని బండివెంట మాదిగంకని దోడ్కొని తూర్పుటూళ్లకేతెంచి గింజకు మార్క మొనరించుకొను నెడనొకచో

ఆ. బండి నేల రోడ్డుపై నిల్పి నావంచు
వచ్చె నెట్టి బుట్టవాం డొకండు
ఐన దేంగుచుంటి మను నంతలో వాండు
కదలు కదలు మంచుం గనుల నుఱిమె.

ఆ. పోవుచుంటి మనంగం బోట్లాడెదేలన్న
మాట యుడుగు మంచు లాటినెత్తె
రమ్ము చూత మంచు రాయండు నాతండు
మోడిదేలి కీచులాడినారు.

ప్రగతి

చుట్టుపట్ల జను లా చోద్యమ్ముం జూచుచు సర్దిరి తగవున్
ఎట్టులో బుద్దెందు దోసపండ్లు సరిపెట్టిన వాతని బిగువున్
చుక్క పొడువంగా బండిపోవునని యిక్కపటాత్మకుఁ డెఱిఁగెన్
ప్రుక్కడిమూఁకలఁ గొల్లఁగొట్టుఁడని ముందెపనివి యుప్పొంగెన్
బండి జూడఁ గనిపట్టి దొంగయిన్ బాప మనక యిర్వురను
బండి పరమునకుఁ గట్టి దోఁచుకొని పాఱి రెటకో? స్వేచ్ఛగను
చావు దప్పి కను లొట్టపోయి మఱి చనుదెంచిరి కొంపలకు
ఆవు రనిరి గోవిందమ్మయు మొదలగువా రా దెబ్బలకు

ఆ. ఉదుకుఁగాపుఁ గాచి రొకనాఁడు రెన్నాళు
లీసుగూరి లిట్టిపోసికొనుచు
లయిన కడకు రైతు కపర ధాన్యమ్ము రే
వాలు నిట్టి వెల్ల శ్రమకె గాని.

ఆ. కొన్నినాళ్ళు గడచె గోపయ్య కోరిక
దీఱ కన్నిమెడలఁ దెంపుచేసి
నేఁడు త్రాడా పేడా నిగ్గు దీయుఁదలంచి
వీలు కొఱకు నింటవేచియుండె.

నాఁడు నిండుపూర్ణిమ పిండియారపోసిన వడువున వెండి పూఁతంబురు డించు పండువెన్నెల యజాండ భాండంబునిండియొక్క పెట్టునఁ గాయుచుండ రాయుం డాఱుబైట మంచముపైం బన్నుండి వెన్నెల వెల్లిం దోఁగుచుఁ జల్లని గాడ్పుటూయెలం దూఁగుచు నానందాతి రేకంబునఁ గందార్థములం బాడుకొనుచుండ గోవిందమ్మయుఁ గుడివలను మంచ మానుకొని యుబుసులాడుచున్నతఱి

మంజరి

గోపయ్య తిండికిం గూరుచున్నంత
సిరిదేవి వడ్డింప నరుగుదెంచినది
తలవంచి వడ్డించు తరుణమ్ము నందు
ఆవేశపడి చెప్పు లల్లార్చినాఁడు
కామార్తుఁ డైనాఁడు కనుమూసినాఁడు
పయ్యెదకొంగీడ్చి పట్టుకొన్నాఁడు
పెడవేయి వైచి పైఁబడఁ బోవునంత

ప్రగతి

తత్తర పడి సిరిదేవి కెవ్వు మని మొత్తకుఁ జేరంబడఁగన్
ఉత్తలపడి ముసుగట్టు పుచ్చుకొని యుటికి తండ్రి పైఁబడఁగన్
చెమటపట్టి సిరిదేవి వాని కంఠము సవరించుచుఁ బలికెన్
నమలులోన నన్నము గొంతునఁ బడె సుమి యని కన్నీరొలికెన్
తమ్ముని దుర్గతి దలఁచుక గోవిందమ్మయు లబలబలాడెన్
నిమ్మళించెనా? యని రాయం డతనిన్ సుసాంత్వనములాడెన్
పాఁటందన్నినం బంచదారలోఁ బడితినంచు నతఁడెంచెన్
క్రూరుఁడెంతకుం దంపడె నని యక్కోమలి కదు చింతించెన్

ఆ. లోకనింద కులికి యాక్రియఁ గావించె
అయిన నిట్టి నాప కాసపడునె
అసలు బడితపూజ లవసర మ్మిటువంటి
ఒడలు దెలియనట్టి చెడుగులకును

ఆ. తల్లితోడ నితని దౌష్ట్య మింపుకఁ దెల్ప
తమ్ముగుట్టు నామె తరలు మనిమె
ఇంకఁ జూడవచ్చు నీ యయ్య శౌర్యమ్ము
అగ్గిరాముఁ డయ్యె నంతనుండి.

తామున్నప్పలం బొడిచి తెచ్చిన సాహుకారు చెవి గఱవి బావపై తెగవిడిచె నాతం డిదే సమయం బని ప్రాంత చిట్టాంబైకిం దీసి అందం దడిగించియుం, దా నడిగియు, నింక లాభము లేదనియు, నెత్తివత్తు ననియు, మర్యాద గాదనియు, మాట దక్క దనియు నదలించి బెదరించిన రాయం డెంతయు వగచి ఇప్పాటు దగ దనియు నీ యదనపుం బద్దు లేనెఱుంగ ననియుం జలపట్టి వాదించిన నాతండు

సీ. పిల్ల పెండ్లికిం బద్దువెట్టితివే గాని
కుడిచిన జిహ్వకుం గుర్తు లేదె?
అట్లతద్దెకు ఓడ్డ నంపితివే గాని
చెప్పిన నోటికి సిగ్గు లేదె?
పాడి గేదెకు నప్పుపట్టితివే గానిం
పొందిన చేతికి బుద్ధి లేదె?
కూలివానికి గింజ కొలిపింపితివి గాని
పంపిన దర్జాకుం బరువు లేదె?

మఱంది నింటం బెట్టి మా కొంప లార్పితి
వతండు పాడువకున్న యప్పు లేవి?
అయ్య తెచ్చిపెట్ట నందఱు దిన్నారు
ఎఱుంగమంచు నిప్పు డేడ్చినారు.

ఆ. సాహుకారు సొమ్ము సత్తుగాం దినవలెం
దమ దివాణ మింత తఱుగం రాదు
పుణ్యపూరుషుడవు బోనెక్కినప్పుడే
కక్క గం వటంచుం గదరె నంత.

ప్రగతి

పిస్తుం తరుణము వచ్చి దప్పవేసిన రాయండానాండె
పస్తులో? నిస్తులో? చెల్లించుటకై వచ్చెనతని కెవరీడె?

కరణము, మునసపు లదన మ్మడిగిన ఘర్షణ పూర్తిగ జరుగన్
తిరిగి చూడ కటు రాయుండరిగెం గరకుటమ్ము వలె సరగన్
పోతు గడ్డ నిటు గరంగం దినుట కెనుబోతులు పుట్టిన వనుచున్
రైతుబిడ్డ లను బండబూతులకు రచ్చపట్లు తలవంచున్.

ఆ. పాపకర్ముండు కరణము పాపరాజు
పరమ నీచుండు మునసపు బాపినీండు
రాయునిం గుంతంబెట్టం గారాడినారు
అధునుకై త్రాంచుం బాముల ట్లాగినారు.

రాయుండును రైతు భూముల జాయింటు పట్టాలుండం గూడదనియు, రోడ్డు చెలగం దగ్గింపవలె ననియు, గ్రామాధికారులు లేండురివిన్యూ నొకే నెంబరునకుం గట్టించుకొనం గూడ దనియు, రైతు వారీ భూముల సబ్డివిజను లేర్పాటుచేయవలె ననియు, జమాబంది పేర మున్సపు కరణము లాచరించు నక్రమచర్యలు వివరించుచు గ్రామస్థులచే సర్కారువారి కొక మహజర్నామా పెట్టించు టెఱింగి మున్సపు బాపినీండుడికి పోవుచుండం బ్రత్యేకించి పాపరాజు,

సీ. అమ్మాయి పెండ్లికి నందజేవలెం దాను
చదివింప లేదన్న చలము కొంత
బంధుల నంపంగా బండి కట్టు మంటన్నం
గట్టలే దన్న యాగ్రహము కొంత
అనువైన మేంతం దా నడిగినంతన వెళ్ళి
తెచ్చిపెట్టం డంటన్న కచ్చె కొంత
ముందు పండిన కాయ ముసి ముట్టకుండంగా
ఎపుడంప లేదన్న యీర్ష్యకొంత

పవలు రేలును బనిలేని చవటలట్లు
తన్ను సేవింపం డన్న క్రోధమ్ము కొంత
పెచ్చరిలి యుక్కతమ్మునం బెచ్చు పెరిగి
అగ్గిలో గుగ్గిలము వేసినట్టులయ్యె.

మంజరి

ఈ ముగ తెగలున్న వెట్లో యెఱింగి
అగ్గికి గాలి తో డైన మాదిరిగఁ
బరమ సన్యాసి గోపయ్యతో డయ్యె
ఈ యండలో బావ నేద్పింపఁ దలఁచి

పూదండ

జాము రాతిరి వేళ రాయని
వామి దొడ్డికి నిప్పు పెట్టెను
ధూమధామములైన మంటలు
వ్యోమతల మంటెన్.

ఎల్లవా రా మంటలం గని
కల్లువడి పరువెత్తి రార్పఁగ
వల్లగాకయు గోళ్ళు గిల్లుచు
మళ్ళి రల్లలన్.

గొడ్డు గోదల పాప మింతకు
బిడ్డ బిడ్డ తరమ్ము గొట్టును
గొడ్డు, బిడ్డలు గల్గువా రీ
చెడ్డ చేయుదురా?

రాయఁ డెవ రే మన్నఁ దా నా
వాయుదైనను బోయి యెఱుఁగఁడు
కాయకష్టముఁ దలప గుండెలో
ఛాయి వడె నేమో!

రెండు మూన్నాళ్ళకు నికింతకు
రెండు రెట్లుగ వామి పడియెన్
గండలగు మన రైతు బిడ్డల
అండ లిట్లుండున్.

ప్రగతి

ఇంతటం దనియక పాపరాజుచే నితండు కేసు పెట్టించెన్
అంతు దేలు నీ దెబ్బతోడ నని యచ్చు టచట ముట్టించెన్
అరుగుమీంద రాయం డొకప్డు పలు పల్లుకొనుచుం గూర్చుండెన్
సిరిదేవియుం బాల్పితికి దూడ నిటు చేర విడువుమనుచుండెన్
గోవిందమ్మయు నీళ్ళగాబుకడం గుండలుదోముచునుండెన్
ఆవేళన్ సమనుల్ జవాను రాయుని ముందిడి నిల్చుండెన్
తన హయాములోం గోర్టు నెక్క కిం దనుక నీడ్చుకొని వచ్చెన్
కనుక గతుక్కున గుండెం లోపల గాలము పడినటు నొచ్చెన్
గోవింద మ్మింక తొమ్ము బాదుకొని గొల్లున నేడువంజొచ్చెన్
తీవరపడి లాభములేదని సిరిదేవి తల్లి నిటు దెచ్చెన్
ఇంటిప్రక్కవాండైన రామిరెడ్డి సంగతి గనిపెట్టెన్
తుంటరివాం డగు పాపరాజు నింక దుంపతెంపం దలపెట్టెన్
అప్పుడపుడ తాలూకాఫీసున కరిగి నకళ్ళం దెచ్చెన్
పప్పులుడుక వింకం బాపరాజు కని పదిమందికి సెలవిచ్చెన్.

ఆ. అంతం దెంపులేక యాఫీసుచుట్టును
గడియ గడియకు నధికారి చుట్టు
కాలు గాలు పిల్లికరణి సిగ్గుదొలంగి
తిరిగెం "దూకి తూకి" కరణమయ్య.

ఆ. మాట సాగుచోట గాటుగ నొప్పించి
చేయి చాపుచోట మాయచేసి
చిల్లిగవ్వ సొంతచేతిది పెట్టక
నడపినాండు కొంత నాటకంబు.

ఆ. వేయి చెప్పఁ డింక రాయండు దీనితో
గుడిసెఁ బీకవలయుఁ గొందిలోనె
చూడు నా తడాఖ చూపింతునని పండ్లు
కొఱికి యక్క డవడఁ గొంతఁ గోయు.

ఇందులకుందోదు,

ప్రగతి

సాహుకారు నెగవిడిచిరి నీపనిఁ జక్కఁబెట్టుకొనుమంచున్
ఈ హామీతోఁ బంచాయతి కోర్టెక్కెనతండు హుమ్మంచున్
రైతును గోర్టున కెక్కింపకు మని రామిరెడ్డి చెప్పించెన్
నాతలగాదిఁకఁ గంచరితల యని యాతండు బిఱ్ఱబిగించెన్
మునసబు షడ్డకుండే ప్రసిడెంటిఁకఁ దనకుఁ భయమ్మేటుగలుగున్
అనుకొన్నంతకు డిక్రీ పొంది దురాత్ముండు ముదమునఁజెలఁగున్
ఆ మఱునాండే రాయండు సావర మమ్మొటకై యత్నించెన్
రామిరెడ్డి సలహాతోఁ బరగడ భూమి నమ్మి చెల్లించెన్
సిరిదేవియు దన తాటదగులు తెగబరికి కేసునకుఁ బెట్టెన్
తిరుగుడు ఖర్చుకుఁ జాల కష్టలకు గురి కావలసియు వచ్చెన్.

ఆ. తిన్న తిండి గాక యున్న యిల్లుంగాక
రాయఁ డెంతొ చితికిపోయినాండు
కండ లూడ్చి తినెడి బండచాకిరి గాక
ఇట్టి సంకటముల లెట్టు లోర్చు.

ఇంతలోఁ బాపరాజు కేసు విచారణకు వచ్చి యతని కొక సంవత్సరముపా టుద్యోగ మూడుటయు, మునసబునకు ముద్రవడుటయు, రాయని విడిచి పుచ్చుటయు జరిగిన దిట్లగుటకుం గారణమే మన:-

పాపరాజు కేసు పెట్టునపుడు మున్స పూర లేదు. అయినఁ దన్ను దాఁటిపోఁ

డన్న దీమసమునఁ బదునేడవ తేదీ బాపినీండు సెలవు పెట్టి దస్తు తన కప్పగించినట్లును దాను సివారు గ్రామమున నాఁడే సిస్తు వసూలు చేసికొని కనుచీఁకటిమేరకు వెట్టివానిచే ముల్లె పట్టించుకొని వచ్చుచున్నట్లును డొంక దరి మిరెప కళ్ళము గాచు రాయఁడియ్యదు నెఱింగి తన జీతగాఁడంకని నెగవిడిచి తా మద్దత్తయి ముల్లె దోఁచికొనినట్లు గాలి ప్రోవుచేసి కూటసాక్ష్యముతోఁ గేసు బనాయించి ఆనాఁడే చీఁకటి మొగమునఁ దాలూకాకచేరికిఁ జేరిఁనాఁడు.

ఇది తెలియక గ్రామాంతరము నుండి వచ్చిన మున్సపు నాఁటియపరా హ్ణమున రామిరెడ్డి కడ కిస్తా చెల్లించుకొని రసీ దిచ్చినాఁడు. ఇట్లగునని పాపరా జెఱుఁగఁ డైనను నిర్వు రొకండై తాలూచిగాఁ బదునెన్మిదవ తేది తాలూకాకుఁ జని పదునేడవ తేది సెలవు దరఖాస్తు మంజూరు చేయించుకొని దీనిని బలపఱచుకొను నెత్తు లెత్తుచుండ నిది గమనించి రామిరెడ్డి తన రసీదును కోర్టునం దాకలుచేసి యియ్యభియోగ మ్మసత్యకల్పితమ్మని నిరూపింప నప్పాపమిటు పండినది. అదిసుత

ఆ. మొగము చూడ వెఱచు మునసపు దొరగారు
రాయఁడంత కన్న వేయి రెట్లు
కరణ మెట్టులైనఁగాఁ జేయు రాయని
బావమఱంది కాళ్లువట్టినాఁడు.

మంజరి

అప్పు సప్పుం భార మధికమై పోయి
నీలాపనిందల పాలై తపించి
పసిగ నన్నము నీరు ముసిముట్టకుండఁ
దల చెడ్డ ఓడ్డను దలపోసి పోసి
వెంకట మ్మింతలో వెళ్ళిపోవుటయు
కఱవు రోజులు వచ్చి వఱువట్టు లగుట
చేయు సంతన లేక సేద్యమ్ము చెడుట

విత్తిన విత్తురే వెళ్ళిరాకుంట
పూట కొక్కెత్తైనం బొయిరాజకుంట
అన్యులం జే చాప నలవాటు లేక
నానాండు క్షీణించినాండు రాయుండు
ఒకనాంటి రేయింట నుక్కగా నున్నం
బంచపాళీలోనం బవడించినాండు
కరణమ్ము చెప్పిన కరణి గోపయ్య
పొగరు చీంకటిలోన మగులు గూడెక్కి
మసెలపై జోగాడి కొసిగుంటకడ్డ
శిరసుకు సూటిగా దొరలించినాండు
చప్పునం బైనుండి కుప్పించినాండు
దొడ్డి త్రోవం బట్టి దూసికొన్నాండు

ప్రగతి

గోవింద మ్మిది కన్నులారం గనుగొని పతిపైం బడి యేడ్చెన్
ఆవురు మని సిరిదేవి తండ్రి శిరమద్దుచుం గన్నీరోడ్చెన్
నెత్తురు వఱదులువాఱ రాయుం డతి నిస్పృహుండై పడిపోయెన్
తత్తరపడి పొరుగుం జనముం బరువెత్తి విస్తుపడి పోయెన్
గోవిందమ్మయుం గొంపంగూల్చె మాగోప య్యని వాపోయెన్
పోవే? కర్మము చాల దంచు సిరిదేవి తల్లి కడ్డాయెన్
బావురుబిల్లీ గుంటకడ్డనిటు పడంద్రోసిన దన "నాయెన్
కావరె" నని ప్రజలనుకొని రంతటంగాంగల పనులయిపోయెన్.

మంజరి

పాప మాతండు తెల్లవార్చుకొన్నాండు
గోపయ్య పొనరించు ఘోర కార్యములు

సిరిదేవి సైరించి సరిపుచ్చు చెల్ల
అలంతులం బోయిన నర్థమ్ముగాదు
ఈతం డన్నన్ బ్రేమ మిసుమంత లేదు
అండదం డగునని యాశింపలేదు
కారణమిం కేమి గలదో యెఱుంగం
బరువుగల్గిన వారి పనులిట్టు లుండు
నేర్పుగల్గినవారి నెన రిట్టు లుండుం
బదుగురు చెడ్డగా భావింపకుంద్రు
నలువురు వింతగాం దలపోయకుంద్రు
అభిమాన మున్నవా రన్యుల కైనం
బరువు నష్ట మిష్టపడ రెన్నండైన
అందును రైతు బిడ్డైనమం జాలు
పరులు సుఖింపగా మురిపెమ్ము చెందుం
దనసొమ్ము దిన్న నాతనిది గానమ్ము
ఇటువంటి జాతికే యిక్కటుల్ గలుగు
ఈసిరిదేవి తన్నెవ్వ రేమన్నం
బల్లెత్తిగట్టిగాం బలుక మోమోదు.

ఇట్టి దయ్యుం దండ్రి కడచన్నదాది ఇలు దిద్దుకొన నేర్పు గలిగి లోకము పట్లం గనుగలిగి వర్తించుచుం బొలము ఓదుపడు చెఱింగి నిచ్చ లొంటిఁజని వేరువెల్లంకి దీయుచుం బాలికాంపు రామిరెడ్డి హెచ్చరికతోం బొలము పండు వలెం జేసినది. ఇంత కనావృష్టి దోషమ్ము కతన నెల్లెడల నెబ్బెట్లు గలిగి ఇంత యున్నవారికే డబ్బు కిసాటగుటంజేసి సిరిదేవి కెటు పాల్పోక తల్లి నంపి యొకానొక మోతుబరి నప్పడిగింప నతండు,

ఆ. గుట్టు మట్టు చూచి కొంప గోడియుఁ జూచి
అప్పు పెట్టవలయు నమ్మ! యెపుడు
వచ్చి చూచి యప్పు వలసినచో నిత్తు
ననుచు విందు గుడువ నతఁడు రాఁగ,

ఆ. పప్పు బువ్వ పెట్టి పట్టెమంచము వైచి
ముప్పు 'తిప్ప' లెల్లఁ జెప్పికొనిరి
తమరు 'యావదాస్తి' తాకట్టు పెట్టిన
ఇత్తు నప్పు సంశయింప ననిన,

ఆ. తల్లి బిడ్డ లతని తత్వమ్ము గుర్తించి
సుంత మొగ మొగాలు చూచుకొనిరి
ఇట్లు పప్పు బువ్వ రేప్రొద్దు గుడిచెడు
వారి కప్పు పెట్ట వల్లపడదు.

గీ. ఏను చెప్పిన దిర్వుర కిష్టమైనఁ
జూచికొనవచ్చు లెమ్మని లేచె నతఁడు
అందువా రైన మాఱుమా టాడలేదు
పరువుపోయిన దని చింతపడి రొకింత

ఆ. తల్ల క్రిందులైనఁ దాకట్టు పెట్టఁడు
త్రావఁ డింత తప్పుఁద్రోవఁ జనఁడు
పరుల కున్న వఱకుఁ బారవేసి శ్రమించు
రైతుబిడ్డ కిదియ ప్రతిఫలమ్ము.

సీ. మినువట్టి నలుదెసల్ మెఱసిపోయినఁ గాని
కనుఱెప్పఁ గొట్టఁ డాకర్మయోగి
మందు వేసంగి నిప్పు చెందుచుండినఁ గాని
కాయమ్ము డాపఁ డాకష్టజీవి
అఱుగాలము లేమిడై కృశించినఁ గాని
పడిపంచఁ ద్రొక్కఁ డా భాగ్యశాలి
చుట్టుపక్కా లిల్లు చూఱకొన్నఁ గాని
దన్నుందా నెఱుఁగఁ డా ధర్మరాజు

విశ్వ మాద మఱచి విషమిచ్చు చున్నను
దోసి లొగ్గి కనులు మూసినాండు
వెనుక ముందు లేని మనవంటి వారల
నెంతమంది నుద్ధరింపఁగలఁడొ?

ఆ. కదుపు నాయఁ గట్టి కల దెల్ల మన కిచ్చి
కష్ట మతని సొమ్ముగా గణించి
గుండె చీకువట్టి కూరనారైపోయి
బ్రదుకుచున్న రైతు బదవరెంచి,

ప్రగతి

సిరిదేవికి నిద్దురపట్టక యోచించును రేవగల్లెన్
తరణోపాయము లేదు రైతుకని తల్లడపదు నల్లన్
సరకులకుం ధర తగ్గి రైతు లగచాట్లు పడుట వీక్షించెన్
ధర పల్కినను గమీషను మొదలగు దురవస్థల గమనించెన్
కరణము మునసపు లొనరించెడు నక్రమచర్యలు మదికెక్కెన్
పరపతియైనను సరిగఁ బుట్టక బాధలొందుటకుఁ బొక్కెన్
పండిన నెండిన ముల్లెలు, ముదుపులు పాయవంటంచుఁ దలంచెన్
అండలేని కర్షకులకు దేవుం డుండియు లేఁడనిపించెన్.

ఈ తలపోంతల కగ్గమై యెన్నాళ్లు గడంగాన కాయేందు సక్రమముగాంగాల మ్మగుట కెంతయు సంతసించి రామిరెడ్డి పలహాచొప్పునం గమతముంచి తండ్రి హయామున నప్పులకుం బోంగా మిగిలిన రెండు గొఱ్ఱుల సావరమున జాయంటు వ్యవసాయ మారంభించినది. అందుచే

ఆ. పనులు కొఱంత పడవు పదునులో నదునులోం
గలిసివచ్చు నెల్ల కార్యములును
కూలినాలిపట్లం గొదవన్న దుండదు
ఇట్టి సేద్యమైన నెంతహాయి!

ఆ. చాల కాల మిట్లు జాయంటుగా నుండ
మాలు మట్ట గూడె బోలె డంత
చిట్టచివరకెంతొ చేమెలంకువ గల్గి
పూర్వ మట్టు లిల్లు పొంగిపోయె.

అంతట,

ప్రగతి

గోవిందమ్మకుం బెంపు తీసికొనం గోర్కిగలదు వారసునిన్
ఆవిషయము సిరిదేవి తల్లి కెదురాడి త్రిప్పె నెట్లేనిన్
రైతుసంస్థ లెటు చాలినన్ని మనరాష్ట్రమ్మున లేవనుచున్
చేతనైన వఱకైనను సాయము చేయుంగం దల్లికి వినుచున్
కూంతుతోడిదే లోక మ్మని యామాతృదేవి తలంద్రిప్పెన్
రైతు సంఘ మివి నెఱవేర్చిన సర్వస్వమిత్తునని చెప్పెన్:-

మంజరి

ఊరూర రైతుల కుత్సాహమెసంగం
బనిపాటులకుం బోటి పచరింప వలయు

ఎడ్లపందెములు వేయించి మేలెంచి
ఏడేట బహుమతులిప్పింప వలయు
రైతుసంఘప్రచారకుల నంపించి
సంఘ ప్రబోధమ్ము జరిపింపవలయు
రైతువాఙ్మయ కావ్యరత్నమ్ము లేర్చి
కర్షకకవులను గౌరవింపవలెఁ
బ్రతినిత్యమును రైతు స్థితిగతుల్ దెల్పు
పత్రిక లందందుఁ బ్రచురింప వలయుఁ
బ్రతి గ్రామమున రైతు భజనకూటములు
నియమమ్ము దప్పక నెలకొల్పవలయు

గీ. అనుచు నాస్తి సమస్తమ్ము నప్పుడపుడె
ప్రేమ చొప్పడ గుంటూరిసీమ రైతు
సంఘము పరమ్ము చేసి రీశ్వరుండు గలుగఁ
బుట్టుగతు యుండవా? రెండు పొట్టలకును.

గీ. ఈ మహోత్యాగమున యందు నిమిడెనేమొ?
రైతు సామ్రాజ్యమున కంకురార్పణమ్ము
ఎవ్వరేమన్న సిరిదేవి కిడుగారు
తరుణులకు నెల్ల నీమె యాదర్శకంబు.

ప్రగతి

ఈ విషయ మ్మారంత పాక్కియరరే? యనిపించిన దెందున్
దేవతరా? సిరిదేవి యంటంచు నుతింపని వారరు దందున్
కరణము మునసపు లిర్వురు మాత్రము కొఱకొఱలాడిరి గాని
పరువు లేని వారనుకొన్నం బరిపాటికి రాదది పోని.

పూర్వము రాయని పైనభియోగమును దెచ్చి పంచాయతి కెక్కించియైనకడ కొడుపుకొన్న సాహుకా రిది విని విచ్చలకు విఱిగి తనకు సంతులేమి న్వగచి తనయనంతర మీయాస్తి యబ్బుర్ల పాలగుననియు, సిరిదేవి యింత యొప్పనే యనియు, అక్రమ సంపాదన మన్య సత్కారమునఁ బఱచి పోననియు భావించి వెంకటాద్రిని గోడెను సమాధి చేసిన కొండబోడుదిగువ రైతుభజనమందిర మ్మొండు నిర్మించి రైతుయాత్రికులకు సదుపాయములు గల్పించి దిబ్బెము నకుఁ గా నఖండకైంకర్య మొనర్చి జన్మ సార్థక మొనరించు కొనియె, అదియె రానురాను 'గోమఠ' మనుపేరం బ్రసిద్ధికెక్కినది.

గీ. రాయనిం దెగటార్చి యూర్వాత్రి కడన
భూములఁ దెగించి చన్న దుర్బుద్ధివాఁడు
అనద గోపయ్య యిప్పటి కంతు లేఁడు
కవలికలుగల వృద్ధుఁ డొక్కరుండు మటుకు.

మంజరి

గోమఠంబున యందుఁ గొన్నాళ్లనుండి
శివలింగఁ డనుపేర నివసించుచుండె
సిరిదేవి యిటకు వేంచేసి నిత్యమ్ము
రైతుకు వలయు ధర్మమ్ముల న్నొడివి
భర్తృసమాధికిం బ్రణతు లర్పించి
మంగళమున్ బాడి మరలు చున్నపుడు
పాల్గారు కనులిట్లు పలికి నట్లుందు:--

ఉ. ఇంతకు నా పరాత్పరునకే దయ గల్గిన రైతు రాజ్య మ
త్యంత విభూతిఁ బెంపెసఁగదా? మనకర్షకసార్వభౌముఁడే
అంతము లేని యీభువన మంతకు శాసనకర్తయై నిర
భ్యంతర పాల మ్మొనరుపం గల భాగ్యము కల్గు టెన్నఁడో!

మంగళమ్

నినాదాలు

శ్రీమద్రైతు భజనానంద గోవిందోహరి
శ్రీమద్రైతు రమారమణ గోవిందోహరి
శ్రీమద్రైతురాజ్య వరద గోవిందోహరి

వలయువారు:

మాకినేని ప్రసాదబాబు
సంయుక్తకార్యదర్శి
3-29-56/1
కృష్ణనగర్, గుంటూరు-6
ఫోన్ : 232990

రైతు ప్రదర్శనము

గోవాడ

Check List

Book Number	PSOIJ 290	**Date**	14/11/22
Front Cover	yes	**Back Cover**	yes
Blank Pages	2, 61,		
Missing Pages			
Prepared By	Hema	**Cutting By**	Hema
Scanned By	Mounika	**Pages**	67